Республиканский научно-методический журнал

KEMEŃGER

USTAZ.KZ

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы

ISSN: 2959 - 0183

№8(11) (2026 ж. Тамыз/Август 2026 г.)

"Ұстаз – жүректен жол тапқан шырақ пен шамшырақ."

Байбақ Динара Ермаханқызы

Тәрбиеші
"Қарлығаш" бөбекжай-балабақшасы
Түркістан қаласы

KEMEŃGER ustaz.kz

ISSN: 2959 - 0183

«KEMEŃGER USTAZ.KZ» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№8(11) (2026 ж. тамыз) шығарылымы.
Выпуск №8(11) (Август 2026 г.) республиканского научно-методического журнала
«KEMEŃGER USTAZ.KZ».

Басылымның кезеңділігі - айына 1 рет шығады

№ KZ61VPY00045006 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

Периодичность издания — один раз в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ61VPY00045006

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Бас редактор:/ Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«KEMEŃGER USTAZ.KZ» ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов научно-методического журнала «KEMEŃGER USTAZ.KZ» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Саренбаева Д.А. «Бестемше» ұлттық ойыны арқылы бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамыту: бастауыш мектептегі педагогикалық тәжірибе және оның нәтижелері 4
Турабаева Э.А. «Адам болам десеңіз, Абайды оқы ерінбе» атты тәрбиелік тағлымдық сағаты....6
Кежеков А.А. Географиялық білім беруде цифрлық ресурстар мен жасанды интеллектті қолданудың тиімді тәсілдері 8
Ауданбаева Г.М., Демевова Т.К., Танатарова Р.Н. "Оқу үдерісін стратегиялық басқару: мектептің сапасын арттырудың заманауи модельдері" 12
Калкабаева Г.П. «Әдептілік пен жауапкершілік» ашық тәрбие сағаты....15
Байбақ Д.Е. «STEAM технологиясы – мектепке дейінгі жастағы баланың зерттеушілік қабілетін дамыту құралы» 19
Жунусова А.С. Саз терапиясы мен нейрогимнастика арқылы ерте жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту 24
Тастанбекова Ж.К. Мектепке дейінгі ұйымдарда оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың заманауи бағыттары мен әдістемелік негіздері....29
Молотова Г.М. Мектепке дейінгі білім беруді цифрландыру: жасанды интеллекттің функционалдық сауаттылықты дамытудағы рөлі....33
Рошанова Г.Т. Цифрлық технологиялар негізінде тәрбиешінің инновациялық қызметін ұйымдастыру 37
Кайрбай А.Г. Дамытушы ойындар арқылы балалардың танымдық қабілеттерін жетілдіру....40
Айтказина Б.Е. Қазақ тілі мен әдебиетін оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тиімді жолдары....43
Мұқамет Ж. Векторлардың скаляр көбейтіндісі....46
Омурзакова Г.Б. Қазақ тілі сабақтарында сөйлеуді дамыту үшін мақал-мәтелдерді қолдану 49
Ержанова М.Е. Геоэкология және геоэкономика негіздер....51
Иманова Г.А. Жаңартылған білім берудің тиімділігі мен ерекшеліктері 54
Жамгырбаева А.Е. Жаңа инновациялық технологияның қазақ тілі пәніне қажеттілігі 56
Шәри Н.Е. «Орыс сыныптарында қазақ тілін оқыту әдістемесі»....58

Саренбаева Даметкен Абылаевна
Бастауыш сынып мұғалімі
Маңғыстау облысының білім басқармасының Мұнайлы ауданы бойынша білім бөлімінің
«№3 жалпы білім беретін мектеп» КММ

«БЕСТЕМШЕ» ҰЛТТЫҚ ОЙЫНЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ: БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ОНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамытудағы ұлттық «Бестемше» ойынын білім беру процесіне енгізудің педагогикалық практикасы мен тәжірибелік нәтижелері қарастырылады. Авторлық бағдарлама аясында 2-сынып оқушыларымен өткізілген 34 сағаттық элективті курс барысы, сабақтарда қолданылған белсенді әдіс-тәсілдер, ұйымдастыру түрлері және жүргізілген диагностикалық зерттеудің қорытындылары жан-жақты талданады. Ұлттық интеллектуалдық ойынды сабақтан тыс қызметте жиі пайдалану арқылы балалардың математикалық сауаттылығын, стратегиялық пайымдауын, шапшаң есептеуін және қарым-қатынас дағдыларын арттырудың нақты тәжірибелік жолдары көрсетіледі. Мақала бастауыш сынып мұғалімдеріне, элективті курс жүргізушілерге, мектеп психологтеріне және сыныптан тыс жұмысты ұйымдастырушы педагогтерге арналған.

Тірек сөздер: Бестемше ойыны, педагогикалық практика, логикалық ойлау, 2-сынып, элективті курс, интерактивті тапсырмалар, оқыту нәтижелері.

Бастауыш мектеп қабырғасында оқушылардың функционалдық сауаттылығы мен логикалық қабілеттерін практикалық іс-әрекет арқылы дамыту – оқу процесіндегі басты басымдықтардың бірі. Жас ерекшелігіне байланысты 2-сынып оқушылары абстрактілі математикалық ережелерді жаттап алғаннан өрісті де қызықты ойын әрекеті арқылы тапсырма орындағанда ақпаратты әлдеқайда тез әрі терең меңгереді. Осы тұрғыдан алғанда, қазақ халқының бай дәстүрлі зияткерлік мұрасы – «Бестемше» ойынын мектептегі оқу-тәрбие үдерісіне белсене енгізу теориялық ұғымдарды практикада шыңдаудың тиімді құралына айналды. Оқушылар тақта үстінде құмалақтарды жылжыту арқылы математикалық есептеулерді өз қолымен жасап, қабылданған шешімдердің нәтижесін сол сәтте көріп, талдауға мүмкіндік алады.

Аталмыш авторлық бағдарлама мектептің оқу жоспарының вариативті бөлігі аясында 2-сынып оқушыларымен 1 оқу жылы бойы (аптасына 1 сағаттан, жалпы көлемі 34 сағат) практикалық негізде іске асырылды. Тәжірибелік-эксперименттік жұмысты бастамас бұрын оқушылардың бастапқы логикалық дайындығын, ауызша есептеу жылдамдығын және зейін қою деңгейін анықтау мақсатында кіріспе диагностика жүргізілді. Арнайы дайындалған логикалық ребустар, карточкалық тапсырмалар мен бақылау бақылау парақтары арқылы оқушылардың бастапқы көрсеткіштері тіркелді.

Элективті курс сабақтары «Теориялық түсінік – Ойын практикасы – Түрдеу мен Талдау» циклі бойынша ұйымдастырылды. 34 сағаттық оқу жоспары аясында білім алушылар әуелі «Бестемше» ойынының ережелерімен, тақта құрылымымен және құмалақ салып жүру тәртібімен танысты. Практикалық сабақтар жүйелі түрде күрделеніп, оқушылар тек ойын ойнап қана қоймай, әрбір жүрістің логикасын түсінуге бағытталды.

Оқу процесін практикалап ұйымдастыруда мынадай негізгі педагогикалық әдіс-тәсілдер мен жұмыс түрлері қолданылды:

1. **Жұптық және топтық турнирлер:** Оқушылар «Бестемше» тақтасында өзара жарысып, қарсыластың жүрісін алдын ала болжауды, өз құмалақтарын тиімді бөлшектеу мен

жинауды тәжірибеде меңгерді. Бұл тәсіл балаларды жылдам есептеуге және стратегиялық жоспар құруға дағдыландырды.

2. **«Қатемен жұмыс және жүрісті талдау» тәсілі:** Ойын партиясы аяқталған соң оқушылар қай жүрісте өрескел қателік кеткенін, оны қалай өзгеше ойнауға болатынын тақтада қайта орналастыру арқылы талқылады. Бұл оқушының өз әрекетін рефлексиялау қабілетін арттырды.

3. **Интерактивті оқу тапсырмалары:** Сабақтарда «Тақтадағы жағдайды бағала», «Ең ұтымды 2 жүрісті тап», «Тұзақтан құтылу» сияқты арнайы дайындалған карточкалық тапсырмалар кеңінен пайдаланылды. Бұл жағдаяттық тапсырмалар оқушылардың критикалық ойлауын шыңдауға ықпал етті.

Практикалық курстың соңында алынған қорытынды диагностикалық зерттеу нәтижелері педагогикалық эксперименттің жоғары тиімділігін айқын көрсетті. Эксперимент қорытындылары мынадай оң динамиканы дәлелдеді:

✓ Оқушылардың ауызша шапшаң есептеу (қосу, азайту, сан құрамын жедел ажырату) жылдамдығы бастапқы деңгейге қарағанда 35%-ға артты;

✓ Стандартты емес логикалық есептерді өздігінен шешу және қабылданған шешімді негіздеп түсіндіру дағдылары 40%-ға өсті;

✓ Оқушылардың зейінді бір арнаға шоғырландыру уақыты ұзарып, математика сабағына деген мотивациясы мен өзіне деген сенімділігі едәуір жоғарылады.

Тәжірибе барысында байқалғандай, бұл сабақтар оқушылардың интеллектуалдық дамуымен қатар, олардың әлеуметтік сапаларын да шыңдады. Балалар жұппен жұмыс істеуде бір-бірін тыңдауды, жеңілісті шыдамдылықпен қабылдауды, қарсыласына құрмет көрсетуді және ойын ережесін қатаң сақтауды үйренді. Ата-аналардан алынған кері байланыс оқушылардың үйде де экранға телмірмей, отбасы мүшелерімен «Бестемше» ойынын ойнауға қызығушылығы артқанын және бұл отбасылық қарым-қатынасқа да оң әсер еткенін растады.

Қорыта айтқанда, 34 сағаттық авторлық бағдарламаны мектеп практикасына енгізу «Бестемше» ұлттық ойынының тек мәдени мұра емес, бастауыш сынып оқушыларының логикалық сауаттылығын арттыруға арналған әмбебап дамытушы құрал екенін дәлелдеді. Бұл іс-тәжірибе бастауыш мектеп педагогтеріне элективті курстар мен сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыруда дайын әдістемелік алгоритм ретінде ұсынылады.

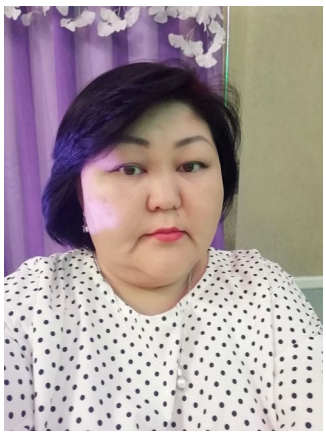
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Есмағанбетов А. Ұлттық ойындардың бастауыш сынып оқушыларының логикасын дамытудағы орны. – Алматы: Білім, 2020. – 148 б.

2. Қожасбаев К. Бастауыш мектептегі интеллектуалдық ойындар: Оқу-әдістемелік құрал. – Астана: Дарын, 2022. – 120 б.

3. Сарбасова Қ.А. Оқушылардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастыру әдістемесі. – Қарағанды: Болашақ, 2021. – 165 б.

Турабаева Эльвира Аликадыровна
Тәрбиеші, педагог-зерттеуші
№ 100 «Тоғжан» бөбекжай-бақшасы
Түркістан облысы, Шымкент қаласы

«АДАМ БОЛАМ ДЕСЕҢІЗ, АБАЙДЫ ОҚЫ ЕРІНБЕ» АТТЫ ТӘРБИЕЛІК ТАҒЛЫМДЫҚ САҒАТЫ

Елімізде Абайдың рухани мұрасынан нәр алып өскен өскелең ұрпақ оның есімін әрқашан да қастерлейді. Ұлы Абайдың шығармалары жас ұрпақты еліне, халқына еңбек етуге, мәдениет пен білімге, ізгілік пен адамдыққа, ұлттар достығының дамуына шақырады. Басты мақсатымыз: мектепке дейінгі жастағы балғындарға ақын шығармашылығы туралы жалпы түсінік беру. Осы арқылы қазақтың мәдени мұрасын құрметтеуге және патриотизмге тәрбиелеу және біртұтас тұлға қалыптастыру. Абай шығармалары бүгінгі күні де өзінің өзектілігін жойған жоқ. Уақыт өткен сайын жаңа дәуір талабына сай әр қырынан өсіп, өркендеп отыратын асыл мұра болып ұрпақтар санасынан орын ала береді.Ұлы ақынның әрбір айтқан сөзі – есті адам үшін өсиет-өнегенің, тәрбиенің таптырмас үлгісі. Абай шығармасының сая бағында өсу, нәрінен сусындау, оның өлмес мұрасын танып білу, тәрбие алу және оны әлемге таныту – қазақ халқының бүгінгі ұрпақтарының парызы. Абай – халқымыздың мақтанышы, ұлттық ұранымыз. Оның шығармашылық мұрасы – ғасырлар бойы маңызын жоймайтын рухани алтын қазына, әрбір сөзі – халқымыздың санасына әрдайым адамдық пен азаматтықтың ұрығын себуде.

Себебі бұл жастағы балалар әсершіл, еліктегіш, тез қабылдағыш келеді. Сондықтан осы әсерлерді Абай шығармаларын меңгерткен кезде шебер, орынды пайдалана білуге болады. Ондағы мақсат тәрбиеленушілер Абай шығармаларын шын ықыласымен жаттап, үйреніп, ақынның өзін құрмет тұтып, үлгі-өнеге алатындай етіп тәрбиелеу.

Ұлы ақын жас ұрпақты адамгершілікке, имандылыққа, ғылым-білім үйренуге үндейді. Жастарды бес нәрседен – өсектен, өтіріктен, мақтаншақтық пен еріншектіктен, бекер мал шашпақтықтан қашық болуға, бес асыл іске – талап етуге, еңбекті сүюге, терең ойлай білуге, қанағатшыл болуға, рақымшылық жасауға шақырады. Ұлы ақын «Адамның білімі, өнері – адамшылықтың таразысы» деп санайды. Ол білімді барлық атақ-даңқ, құрмет пен беделбайлықтан жоғары қояды. Жастарды жас кезінде оқуға, ғылымға, еңбек етуге, ізденуге, білімдіден үйренуге, солардай болуға тырысуға шақырады. Негізгі міндет — Абай айтқан құндылықтарды баланың өмірлік тәжірибесіне жақын әрекеттер арқылы сезіндіру.

Тағлымдық тәрбие сабағы барысында Абайдың портретін қойып, қабырғаларға тағлымдық нақылдар жазылды. Балалар Абай өлеңдері мен , ақынның тағлымдық қара сөздерін жатқа айтты.

1-ші бала:
Әсемпаз болма әрнеге,
Өнерпаз болсаң, арқалан.
Сен де - бір кірпіш, дүниеге
Кетігін тап та, бар қалан!

2-ші бала:
Ғылым таппай мақтанба,
Орын таппай баптанба,
Құмарланып шаттанба,
Ойнап босқа күлуге.
Бес нәрседен қашық бол,
Бес нәрсеге асық бол,
Адам болам десеңіз.

3-ші бала:
Тілеуің, өмірің алдында,
Оған қайғы жесеңіз.
Өсек, өтірік, мақтаншақ,
Еріншек, бекер мал шашпақ –
Бес дұшпаның, білсеңіз.

4-ші бала:
Талап, еңбек, терең ой,
Қанағат, рақым, ойлап қой –
Бес асыл іс, көнсеңіз.
Жамандық көрсең нәфрәтлі,
Суытып көңіл тыйсаңыз.

1-ші бала:
Қуанбаңдар жастыққа,
Елірме күлкі, мастыққа.
Көзің қайдан жетеді
Достық пенен қастыққа?

2-ші бала:
Пайда ойлама, ар ойла,
Талап қыл артық білуге.
Артық ғылым кітапта,
Ерінбей оқып көруге.

3-ші бала:
Адамның баласы - бауырың.
Ер артық сұраса да азға разы болады.

4-ші бала:
Досы жоқпен сырлас,
Досы көппен сыйлас;
Қайғысыздан сақ бол,
Қайғылыға жақ бол.

1-ші бала:

«Күллі адам баласын қор қылатын үш нәрсе бар. Сонан қашпақ керек: әуелі - надандық, екіншісі - еріншектік, үшінші - залымдық деп білесің.

Надандық - білім-ғылымның жоқтығы, дүниеде ешбір нәрсені оларсыз біліп болмайды. Білімсіздік хайуандық болады.

Еріншектік - күллі дүниедегі өнердің дұшпаны. Талапсыздық, жігерсіздік, ұятсыздық, кедейлік - бәрі осыдан шығады.

Залымдық - адам баласының дұшпаны. Адам баласына дұшпан болса, адамнан бөлінеді, бір жыртқыш хайуан қисабына қосылады».

2-ші бала:

Адам баласының ең жаманы- талапсыз.

Кеш барысында әрбір нақылдың өмірдегі мәнін түсіндіріліп, балаларға қарапайым мысалдар келтірілді.

Тағлымдық сабақ барысында балалар білім, ғылым үйрену, ақылды болу, достықты құрмет тұту, еңбек ету сияқты адамның ең асыл қасиеттерін ұстануды ұқты. Ақын мұрасы – халықтың сарқылмас өшпес асыл қазынасы деп ойлаймын. Абай мұраларын саралап жас ұрпақтың бойына сіңіру арқылы біз еліміздің ертеңі болар ұрпақты тәрбиелейміз. Ұрпақ тәрбиесі – келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан – жақты жетілген, ақыл – парасаты мол, мәдени – ғылыми өрісі озық етіп тәрбилеу – біздің де қоғам алдындағы борышымыз.

Кежеков Аманжол Асқарұлы
География пәні мұғалімі
Қызылорда облысы, Арал ауданы, Жетес би ауылдық округі, Райым елді мекені

ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕ ЦИФРЛЫҚ РЕСУРСТАР МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ТӘСІЛДЕРІ

Аннотация: мақалада географиялық білім беруде цифрлық ресурстар мен жасанды интеллектті қолданудың тиімді тәсілдері қарастырылады. Геоақпараттық жүйелер (GIS), Big Data технологиялары, виртуалды және толықтырылған шынайылық (VR/AR), спутниктік мониторинг, цифрлық storytelling және жасанды интеллект платформаларының білім беру процесіндегі рөлі ғылыми тұрғыдан талданады. Сонымен қатар география сабақтарында экологиялық симуляциялар, геймификация, азаматтық ғылым (Citizen Science) және адаптивті оқыту жүйелерін қолданудың педагогикалық мүмкіндіктері сипатталады. Мақалада цифрлық технологиялардың оқушылардың зерттеушілік қабілетін, кеңістіктік ойлауын, медиасауаттылығын және экологиялық мәдениетін дамытудағы маңызы көрсетіледі.

Кілт сөздер: географияны оқыту, жасанды интеллект, цифрлық ресурстар, GIS технологиясы, Big Data, VR/AR, цифрлық картография, спутниктік мониторинг, геймификация, медиасауаттылық.

Қазіргі кезеңдегі жаһандық цифрландыру үдерісі білім беру жүйесіне түбегейлі өзгерістер енгізуде. Әсіресе жасанды интеллект технологияларының қарқынды дамуы оқыту мазмұны мен әдістемесін жаңаша ұйымдастыруды талап етеді. XXI ғасырда білім алушы тек теориялық ақпаратты меңгеріп қана қоймай, цифрлық ортада еркін әрекет ете алатын, деректерді талдайтын, геоақпараттық технологияларды қолдана білетін тұлға ретінде қалыптасуы қажет. Осы тұрғыдан алғанда география пәні цифрлық технологиялармен тығыз байланысты пәндердің бірі болып табылады. Себебі география кеңістіктік ойлау,

картографиялық сауаттылық, экологиялық мәдениет және жаһандық үдерістерді түсіну сияқты маңызды құзыреттерді қалыптастырады.

География пәнін оқытуда цифрлық ресурстарды қолдану білім беру процесінің сапасын арттырып қана қоймай, оқушылардың танымдық белсенділігін күшейтеді. Дәстүрлі карталар мен мәтіндік ақпаратқа негізделген сабақтар қазіргі кезеңде интерактивті карталар, геоақпараттық жүйелер (GIS), спутниктік суреттер, виртуалды экскурсиялар және жасанды интеллект платформаларымен толықтырылуда. Мұндай технологиялар күрделі географиялық процестерді көрнекі түрде түсіндіруге мүмкіндік береді.

География сабақтарында кеңінен қолданылып жүрген технологиялардың бірі – геоақпараттық жүйелер (GIS). GIS технологиясы кеңістіктік деректерді жинауға, талдауға және визуализациялауға мүмкіндік береді. Оқушылар климат өзгерісі, халықтың қоныстануы, табиғи ресурстардың таралуы немесе экологиялық мәселелер бойынша картографиялық зерттеулер жүргізе алады. Бұл олардың аналитикалық және зерттеушілік қабілеттерін дамытады. GIS технологиялары арқылы оқушылар нақты ғылыми зерттеу элементтерімен жұмыс істеп, деректерді салыстыру мен қорытынды жасау дағдыларын меңгереді.

Қазіргі кезеңде спутниктік мониторинг пен қашықтан зондтау технологиялары да география сабақтарының маңызды құрамдас бөлігіне айналуда. Google Earth, NASA Worldview, Sentinel Hub сияқты платформалар арқылы оқушылар жер бедерінің өзгерістерін, мұздықтардың еруін, орман алқаптарының азаюын немесе урбанизация үдерістерін бақылай алады. Мұндай визуалды материалдар оқушылардың экологиялық санасын қалыптастырып, жаһандық мәселелерді түсінуіне ықпал етеді.

Жасанды интеллект технологиялары география пәнін оқытуда жаңа мүмкіндіктер ашуда. AI платформалары үлкен көлемдегі географиялық деректерді өңдеуге, табиғи құбылыстарды болжауға және интерактивті модельдер жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, климаттық өзгерістердің болашақтағы салдарын модельдеу немесе табиғи апаттардың ықтималдығын болжау оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтеді. Сонымен қатар жасанды интеллект әр оқушының білім деңгейін талдап, жеке тапсырмалар ұсына алады.

Қазіргі география сабақтарында виртуалды және толықтырылған шынайылық (VR/AR) технологияларының рөлі артып келеді. Бұл технологиялар оқушыларға әлемнің түрлі аймақтарына виртуалды саяхат жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, Амазонка ормандарын, Сахара шөлін немесе мұхит түбін виртуалды форматта зерттеу оқушылардың кеңістіктік ойлауын дамытады және пәнге деген қызығушылығын арттырады. AR технологиялары арқылы картадағы объектілерді үшөлшемді форматта көрсету сабақтың көрнекілігін күшейтеді.

Цифрлық ресурстардың тағы бір маңызды бағыты – интерактивті картографиялық платформалар. ArcGIS, Google Maps, National Geographic Education сияқты ресурстар арқылы оқушылар географиялық деректерді өз бетінше талдай алады. Мысалы, белгілі бір аймақтың климаттық көрсеткіштерін салыстыру немесе табиғи апаттардың таралу аймағын анықтау сияқты тапсырмалар оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырады.

География пәнінде цифрлық технологияларды қолданудың тиімділігі STEAM білім беру тұжырымдамасымен де байланысты. Географияны информатика, математика, экология және инженериямен кіріктіре оқыту оқушылардың кешенді ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, оқушылар климаттық деректерді математикалық модельдеу арқылы талдап, экологиялық жобалар әзірлей алады. Бұл тәсіл олардың ғылыми-зерттеушілік мәдениетін қалыптастырады.

Қазіргі педагогикада flipped classroom (аударылған сынып) технологиясы да география сабақтарында кеңінен қолданылуда. Бұл модель бойынша оқушылар жаңа тақырыпты алдын ала бейнесабақтар немесе цифрлық ресурстар арқылы меңгеріп келеді, ал сабақ барысында талдау, пікірталас және тәжірибелік жұмыстар жүргізіледі. Мұндай әдіс сабақ уақытын тиімді пайдалануға және оқушылардың өзіндік білім алу дағдысын дамытуға мүмкіндік береді.

Нейропедагогикалық зерттеулер визуалды ақпараттың адамның миында тез әрі ұзақ сақталатынын дәлелдейді. Сондықтан география сабақтарында инфографика, анимация және

мультимедиалық контент қолдану өте тиімді. Климаттық циклдер, литосфералық қозғалыстар немесе мұхит ағыстары сияқты күрделі тақырыптарды анимациялық модельдер арқылы түсіндіру оқушылардың есте сақтау қабілетін күшейтеді.

География пәнінде геймификация элементтерін қолдану да тиімді нәтиже береді. Интерактивті викториналар, цифрлық квесттер және географиялық симуляциялар оқушылардың оқу мотивациясын арттырады. Мысалы, «экологиялық апатты болдырмау» немесе «қаланы тиімді жоспарлау» сияқты симуляциялық тапсырмалар оқушыларды шынайы өмірдегі мәселелерді шешуге үйретеді.

Қазіргі кезеңде медиасауаттылық мәселесі де ерекше маңызды. География сабақтарында оқушылар картографиялық ақпаратты, статистикалық деректерді және медиамәтіндерді сыни тұрғыдан талдауға үйренуі тиіс. Бұл олардың жалған ақпаратты ажырата білуіне және ақпараттық қауіпсіздігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында цифрлық ресурстардың мүмкіндіктері өте жоғары. Бейімделген карталар, дыбыстық материалдар және интерактивті тапсырмалар ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылардың сабаққа белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Бұл білім беру процесінің қолжетімділігін арттырады.

Қазіргі әлемдегі цифрлық трансформация үдерісі география ғылымының мазмұны мен оны оқыту әдістемесіне түбегейлі өзгерістер енгізуде. Бұрын география көбінесе карталарды жаттау және табиғи нысандарды сипаттау пәні ретінде қарастырылса, қазіргі кезеңде ол үлкен деректерді талдау, климаттық модельдеу, ғарыштық мониторинг және цифрлық картографиямен тығыз байланысқан кешенді ғылымға айналды. Сондықтан география пәнін оқытуда цифрлық ресурстарды пайдалану тек қосымша құрал емес, білім берудің жаңа философиясына негізделген қажеттілік болып отыр. Бұл өзгерістер оқушылардың кеңістіктік ойлауын, аналитикалық қабілетін және жаһандық процестерді түсіну деңгейін жаңа сапалық деңгейге көтереді.

Қазіргі география сабақтарындағы маңызды инновациялық бағыттардың бірі – Big Data технологияларын қолдану. География ғылымы табиғи және әлеуметтік құбылыстарға қатысты өте үлкен көлемдегі мәліметтермен жұмыс істейді. Климат өзгерісі, демографиялық динамика, урбанизация және экологиялық мониторинг сияқты салаларда алынатын деректер көлемі үздіксіз артып келеді. Осыған байланысты оқушыларды деректерді талдау мәдениетіне үйрету маңызды. Мысалы, оқушылар белгілі бір аймақтағы ауа температурасының бірнеше жылдық өзгерісін талдап, климаттық трендтерді анықтай алады. Бұл олардың статистикалық сауаттылығын және ғылыми зерттеу дағдыларын дамытады.

Жасанды интеллект негізіндегі аналитикалық платформалар география сабақтарында күрделі болжамдық модельдер құруға мүмкіндік береді. AI технологиялары жер сілкінісі қаупін, су тасқыны ықтималдығын немесе ауа райы өзгерістерін модельдей алады. Мұндай модельдер оқушыларға географиялық процестердің өзара байланысын терең түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар жасанды интеллект деректерді визуализациялау арқылы оқушылардың ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді.

Қазіргі кезеңде smart education тұжырымдамасы география пәнінде ерекше маңызға ие болып отыр. Ақылды білім беру жүйесі оқушының жеке қабілеттеріне бейімделген цифрлық контентті пайдалануға негізделеді. AI платформалары оқушылардың білім деңгейін, қызығушылығын және оқу қарқынын талдап, жеке оқу траекториясын құра алады. Мысалы, кейбір оқушылар картографиялық тапсырмаларды жақсы орындаса, басқалары аналитикалық есептерде қиындық көруі мүмкін. Адаптивті жүйелер осы ерекшеліктерді ескеріп, жеке тапсырмалар ұсынады.

География пәнін оқытудағы тағы бір маңызды бағыт – экологиялық симуляциялар мен виртуалды зертханаларды қолдану. Арнайы бағдарламалар арқылы оқушылар орман жойылуының салдарын, мұхит деңгейінің көтерілуін немесе климат өзгерісінің ауыл шаруашылығына әсерін модельдей алады. Мұндай симуляциялар оқушылардың себеп-

салдарлық байланыстарды түсінуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар олар экологиялық жауапкершілік сезімін қалыптастырады.

Қазіргі география сабақтарында цифрлық storytelling әдісі де кеңінен қолданылуда. Бұл әдіс географиялық деректерді әңгімелеу технологиясымен біріктіреді. Мысалы, оқушылар белгілі бір елдің табиғаты, халқы немесе экологиялық мәселелері туралы интерактивті цифрлық тарих жасай алады. Мұндай тәсіл олардың шығармашылық қабілетін және ақпаратты құрылымдау дағдыларын дамытады.

Нейропедагогика ғылымы адамның миы визуалды және интерактивті ақпаратты әлдеқайда тиімді қабылдайтынын дәлелдейді. Осыған байланысты география сабақтарында 3D-карталар, анимациялық модельдер және спутниктік бейнелер қолдану оқушылардың есте сақтау қабілетін айтарлықтай арттырады. Әсіресе литосфералық плиталардың қозғалысы, циклондардың түзілуі немесе мұхит ағыстары сияқты динамикалық процестерді анимация арқылы көрсету өте тиімді.

Соңғы жылдары gamification (геймификация) технологиясы география пәнінде кеңінен енгізілуде. Ойын элементтері арқылы ұйымдастырылған сабақтар оқушылардың мотивациясын арттырып, оқу процесін эмоционалды тұрғыдан тартымды етеді. Географиялық квесттер, цифрлық миссиялар және виртуалды экспедициялар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын күшейтеді. Мысалы, «экологиялық апатты болдырмау» немесе «жаңа қала жобасын жасау» сияқты тапсырмалар оқушыларды шынайы өмірдегі мәселелерді шешуге үйретеді.

Географияны оқытудағы инновациялық бағыттардың бірі – азаматтық ғылым (Citizen Science) жобалары. Бұл тәсіл бойынша оқушылар нақты ғылыми зерттеулерге қатысып, деректер жинауға атсалысады. Мысалы, ауа сапасын өлшеу, өзендердің ластану деңгейін бақылау немесе жергілікті климаттық өзгерістерді тіркеу сияқты жұмыстар оқушыларды ғылыми қауымдастықпен байланыстырады. Мұндай жобалар олардың экологиялық мәдениетін және әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастырады.

Қазіргі кезеңде география пәнінде цифрлық этика және медиасауаттылық мәселелеріне де ерекше көңіл бөлінуде. Оқушылар интернеттегі картографиялық деректердің сенімділігін тексеруге, статистикалық ақпаратты сыни тұрғыдан талдауға және жалған геосаяси ақпаратты ажыратуға үйренуі тиіс. Бұл қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында маңызды құзыреттердің бірі болып табылады.

География сабақтарында пәнаралық интеграцияны күшейту де маңызды бағыттардың бірі. Географияны биология, информатика, экономика және физика пәндерімен байланыстыра оқыту оқушылардың кешенді ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, климат өзгерісін зерттеу барысында оқушылар физикалық процестерді, биологиялық салдарды және экономикалық әсерлерді бір мезгілде қарастырады. Сонымен қатар қазіргі география пәнінде тұрақты даму мақсаттары (SDGs) тақырыбы ерекше орын алады. Оқушылар цифрлық ресурстар арқылы су тапшылығы, климат өзгерісі, биоалуантүрліліктің азаюы және урбанизация мәселелерін зерттеп, жаһандық экологиялық проблемаларды түсінуге үйренеді. Бұл олардың экологиялық және азаматтық санасын қалыптастырады.

Осылайша, жасанды интеллект дәуірінде география пәнінде цифрлық ресурстарды қолдану оқыту процесінің тиімділігін арттырудың маңызды шарты болып табылады. GIS технологиялары, жасанды интеллект, VR/AR жүйелері, интерактивті платформалар және мультимедиалық ресурстар оқушылардың зерттеушілік, аналитикалық және цифрлық құзыреттерін қалыптастырады. Осындай инновациялық әдістер арқылы география пәні оқушыларды жаһандық мәселелерді түсінетін, технологиялық сауатты және экологиялық жауапты тұлға ретінде тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бейсенова Ә. С. Географияны оқыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2021. – 320 б.
2. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2021. – 272 с.

Ауданбаева Гулжахан Муратовна[1] **-** директордың оқу жұмыстары жөніндегі орынбасары,
Демевова Толганай Калнуровна[2] **-** директордың оқу жұмыстары жөніндегі орынбасары,
Танатарова Разия Нурымовна[3] **-** директордың оқу жұмыстары жөніндегі орынбасары
[1,2,3]Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№30 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

"ОҚУ ҮДЕРІСІН СТРАТЕГИЯЛЫҚ БАСҚАРУ: МЕКТЕПТІҢ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ МОДЕЛЬДЕРІ"

(іс -тәжірибе)

Қазіргі білім беру жүйесі мектепті тек оқу бағдарламасын орындайтын мекеме ретінде емес, сапалы нәтижеге бағдарланған, дерекке сүйенетін, өзгеріске бейімделетін және ішкі даму тетіктерін саналы ұйымдастыра алатын күрделі педагогикалық жүйе ретінде қарастыруды талап етеді. Бұл жағдайда мектепті басқару мазмұны да өзгеріп отыр. Бұрынғыдай тек ағымдағы ұйымдастыру, құжаттық бақылау немесе оқу үдерісінің сыртқы тәртібін қадағалау жеткіліксіз.

«Оқу үдерісін стратегиялық басқару: мектептің сапасын арттырудың заманауи модельдері» атты әдістемелік құралдың өзектілігі де осы қажеттіліктен туындайды. Қазіргі мектеп тәжірибесінде оқу сапасын арттыру мәселесі жиі көтерілгенімен, оны іске асыру тетіктері әрдайым бірдей жүйелі бола бермейді. Кей жағдайда бақылау бар болғанымен, талдау әлсіз; кей жерде талдау жүргізілгенімен, ол нақты шешімге ұласпайды; кей мектепте әдістемелік жұмыс ұйымдастырылғанымен, оның сабақ сапасына ықпалы айқын көрінбейді.

Әдістемелік құралдың негізгі мақсаты – оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың кәсіби қызметін стратегиялық басқару логикасында қарастыра отырып, мектептің білім сапасын арттыруға бағытталған заманауи тәсілдерді, практикалық құралдарды және тиімді ұйымдастыру тетіктерін жүйелеу. Осы мақсатқа сәйкес еңбекте оқу үдерісін стратегиялық басқарудың теориялық-әдіснамалық негіздері ашылып, мектеп сапасын арттырудың заманауи модельдері қарастырылды, оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың практикалық қызметінің негізгі бағыттары талданды, сондай-ақ мектеп тәжірибесінде қолдануға болатын талдау кестелері, мониторинг үлгілері, бақылау және бағалау парақтары мен практикалық ұсыныстар берілді. Бұл құралдың ерекшелігі – онда мәселе тек «не істеу керек?» деген деңгейде емес, «неліктен дәл солай істеу керек?», «оны қалай ұйымдастыру тиімді?», «оның нәтижесін қалай бақылауға болады?» деген кәсіби сұрақтар аясында қарастырылады. Осындай құрылым әдістемелік құралды тәжірибеге жақындатып, оны күнделікті басқару жұмысында қолдануға ыңғайлы етеді.

Құралдың құрылымы логикалық сабақтастықпен берілген. Алғашқы бөлімде оқу үдерісін стратегиялық басқарудың мәні, оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың рөлі және мектеп сапасын арттырудың негізгі бағыттары ашылады. Екінші бөлімде мектептің білім сапасын арттырудың заманауи модельдері қарастырылып, деректерге негізделген басқару, әдістемелік жұмысты тиімді ұйымдастыру және ішкі мониторинг пен бақылаудың маңызы талданады. Үшінші бөлім оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың практикалық қызметіне арналып, оқу үдерісін жоспарлау, сабақ сапасын талдау, мұғалімдердің кәсіби дамуын қолдау және басқарушылық шешім қабылдау жолдары жүйеленеді. Төртінші бөлімде мектеп тәжірибесінде қолдануға арналған нақты құралдар, соның ішінде талдау кестелері, мониторинг үлгілері, бақылау және бағалау парақтары мен практикалық ұсыныстар ұсынылады. Осылайша, бұл әдістемелік құрал оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың кәсіби қызметін тереңірек түсінуге, мектептегі оқу сапасын стратегиялық тұрғыдан басқаруға, теориялық ұстанымдарды күнделікті практикамен ұштастыруға және мектептің ішкі даму әлеуетін тиімді пайдалануға бағытталған. Еңбекте ұсынылған ойлар мен құралдар білім беру ұйымындағы басқарушылық жұмысты мазмұндандыруға, формализмді азайтуға, талдау

мәдениетін күшейтуге және сапалы өзгерісті саналы түрде ұйымдастыруға әдістемелік негіз болады. Мектеп сапасын арттырудың негізгі бағыттарын төмендегіше жүйелеуге болады:

Кесте 1 – Мектеп сапасын арттырудың негізгі бағыттары

Бағыт	Мазмұны	Күтілетін нәтиже
Оқу мазмұнын жетілдіру	Оқу бағдарламаларын тиімді жүзеге асыру, оқу мақсаттарының нақты орындалуын қадағалау, білім мазмұнын өмірмен байланыстыру	Оқушылардың білімді саналы меңгеруі, теорияны практикамен ұштастыруы
Сабақ сапасын арттыру	Сабақ құрылымын жетілдіру, белсенді әдістерді қолдану, саралау мен кері байланысты күшейту	Сабақтың нәтижелілігі артады, оқушының танымдық белсенділігі күшейеді
Мұғалімнің кәсіби дамуы	Әдістемелік қолдау, коучинг, тәлімгерлік, тәжірибе алмасу, зерттеушілік мәдениет қалыптастыру	Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі өседі, тиімді тәжірибе көбейеді
Бағалау және мониторинг жүйесін жетілдіру	Оқу жетістіктерін жүйелі талдау, қалыптастырушы және жиынтық бағалау сапасын бақылау	Білім нәтижесінің нақты көрінісі анықталады, әлсіз тұстар уақтылы байқалады
Оқушыға қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру	Қауіпсіз, ынталандырушы, қолдаушы орта құру, инклюзивті көзқарас ұстану	Оқушының оқу мотивациясы, белсенділігі және сенімділігі артады
Ата-анамен және қоғаммен серіктестікті күшейту	Кері байланыс, түсіндіру жұмысы, бірлескен жауапкершілік мәдениеті	Оқу үдерісіне қолдау күшейеді, мектеп пен ата-ана арасындағы сенім артады
Басқару сапасын жетілдіру	Стратегиялық жоспарлау, дерекке негізделген шешім қабылдау, ішкі бақылау жүйесін тиімді ұйымдастыру	Мектеп дамуы жүйеленеді, шешімдердің сапасы артады

Бұл кестеде көрсетілген бағыттар бір-бірінен бөлек тұрған салалар емес. Керісінше, олар өзара тығыз байланыста жұмыс істейді. Мысалы, сабақ сапасы мұғалімнің кәсіби деңгейіне тәуелді, ал мұғалімнің кәсіби дамуы әдістемелік жұмыстың сапасына байланысты.

Ең алдымен, мектеп сапасын арттырудың басты бағыттарының бірі – **оқу мазмұнын сапалы іске асыру**. Кей жағдайда мектепте барлық құжаттар реттелгенімен, оқу мазмұнының шынайы игерілуі әлсіз болуы мүмкін. Бұл оқу мақсаттарының тек формалды орындалуынан, мазмұнның өмірмен байланысының әлсіздігінен немесе оқушының жас ерекшелігіне сәйкес келмейтін тапсырмалардан байқалады. Сондықтан мектеп сапасы оқу бағдарламасының бар болуымен емес, оның сапалы жүзеге асуымен өлшенеді. Келесі маңызды бағыт – **сабақ сапасын арттыру**. Сабақ мектептегі білім сапасының ең нақты көрінетін алаңы. Құжат жүзіндегі жоспар, әдістемелік кеңестегі талқылау немесе есептегі көрсеткіш қаншалықты жақсы болғанымен, егер сабақта оқушы белсенді ойламаса, ізденбесе, талдамаса, онда сапалы нәтиже туралы айту қиын. Осыдан келіп үшінші бағыт – **мұғалімнің кәсіби дамуын қолдау** алға шығады. Мектеп сапасын арттыруда мұғалімді тек бақылау жеткіліксіз, оны дамыту қажет. Әсіресе бүгінгі күні мұғалімнен тек пәнді білу ғана емес, саралап оқыту, критериалды бағалау, цифрлық ресурстарды пайдалану, зерттеушілік мәдениет, оқушы уәжін арттыру сияқты көпқырлы дағдылар талап етіледі. Сондықтан әдістемелік жұмыс формалды баяндама деңгейінде қалмай, нақты кәсіби қиындықты шешуге бағытталуы керек.

Осы тұста шағын салыстырмалы кесте мектеп сапасына әсер ететін ішкі байланыстарды анық көрсетеді:

Кесте 2 – Мектеп сапасына әсер ететін ішкі байланыстар

Егер мектепте...	Онда көбіне...	Сондықтан қажет әрекет
Сабақтар бірсарынды өтсе	Оқушының қызығушылығы төмендейді	Белсенді әдістер мен сараланған тапсырмаларды көбейту
Бағалау жүйесі түсініксіз болса	Оқушы мен ата-анада сенімсіздік пайда болады	Бағалау критерийлерін нақтылау, кері байланысты күшейту
Мұғалімге тек бақылау жасалса	Қорқыныш басым болады, даму баяулайды	Қолдау мен кәсіби кеңес беру мәдениетін қалыптастыру
Дерек талданбаса	Шешімдер үстірт қабылданады	Мониторинг пен талдауды жүйелеу
Ата-анамен байланыс әлсіз болса	Оқу үдерісіндегі бірізділік бұзылады	Серіктестік және түсіндіру жұмысын күшейту

Мектеп сапасын арттырудың тағы бір өзекті бағыты – **бағалау және мониторинг жүйесін жетілдіру**. Кей мектептерде мәселе оқытуда емес, нәтижені дұрыс байқамауда болады. Егер мектеп оқу жетістігін жүйелі талдамаса, онда қай сыныпта қандай олқылық барын, қай пәнде қандай қиындықтар қайталанып жатқанын, қай мұғалімге қандай әдістемелік қолдау қажет екенін дәл анықтай алмайды. Сол себепті мониторинг тек есеп беру құралы болмауы керек. Оның негізгі қызметі – жағдайды көру, үрдісті түсіну, мәселені ерте анықтау және шешім қабылдау. Талдау бар жерде даму болады. Ал дерексіз басқару көбіне жорамалға сүйенеді.

Мектеп сапасын арттыру бағыттарының ішінде **оқушыға қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру** айрықша орын алады. Кейде мектеп сапасы туралы сөз болғанда назар түгелдей мұғалім мен әкімшілікке ауып, оқушының ішкі жағдайы ескерусіз қалады. Шын мәнінде, оқушы өзін қауіпсіз, түсінілген, қолдау тапқан ортада сезінгенде ғана сапалы оқуға бейім болады. Егер мектепте психологиялық жайлылық болмаса, қателесуге мүмкіндік берілмесе, жетістік тек үздік оқушы арқылы өлшенсе, онда сапа көрсеткіші сырттай жоғары көрінгенімен, ішкі мазмұны әлсіз болады. Сондықтан қазіргі мектеп сапасы оқушының тек білім нәтижесімен емес, оның оқу тәжірибесінің сапасымен де бағалануы тиіс.

Сапаны арттырудың келесі бағыты – **ата-анамен және қоғаммен серіктестікті нығайту**. Мектеп қаншалықты жақсы жұмыс істесе де, егер ата-ана оқу мақсатын түсінбесе, бағалау жүйесін қабылдамаса, баланы қолдау тетіктерін білмесе, онда нәтиже әлсірейді. Сондықтан қазіргі мектеп сапасы тек мектеп ішіндегі әрекетпен шектелмейді. Ол сыртқы серіктестікпен де бекітіледі. Бұл жерде ата-анамен тек жиналыс өткізу аздық етеді. Оқу нәтижесін түсіндіру, баланың оқуындағы қиындықты бірлесіп шешу, мектеп пен отбасы арасындағы сенімді байланыс орнату – сапаны тұрақтандыратын факторлар.

Мұның бәрін жүйелеп тұратын өзек – **басқару сапасы**. Егер басқару әлсіз болса, тіпті жақсы мұғалімдер ұжымы мен жақсы жоспардың өзі толық нәтиже бермеуі мүмкін. Басқару сапасы дегеніміз – мақсаттың анықтығы, бақылаудың жүйелілігі, шешімнің дәлдігі, жауапкершіліктің бөлінуі, уақытты дұрыс ұйымдастыру, кәсіби қолдау мәдениеті және даму динамикасын көру қабілеті. Яғни мектеп сапасы көбіне басқару мәдениетінің сапасымен тікелей байланысты. Осы себепті оқу жұмысы жөніндегі орынбасар мен мектеп басшылығы сапаны арттыруды жекелеген науқан емес, жүйелі басқару философиясы ретінде қабылдауы тиіс.

Мектеп сапасын арттырудың негізгі бағыттарын іске асыруда бір маңызды қағиданы ұмытпау керек: **барлық бағыт бір уақытта бірдей қарқында дамымауы мүмкін**. Кей мектепке алдымен сабақ сапасын көтеру маңызды болса, енді бір мектепке бағалау жүйесін реттеу, үшінші бір мектепке әдістемелік жұмысты жандандыру қажет болуы мүмкін. Сондықтан сапаны арттыру әмбебап шаблонмен емес, нақты мектептің жағдайына, ресурсына, проблемасына және даму деңгейіне қарай құрылады. Осы тұрғыдан алғанда сапаны арттыру жұмысы дайын үлгіні көшіру емес, мектептің шынайы ахуалына сүйенген саналы таңдау.

Қорыта айтқанда, мектеп сапасын арттырудың негізгі бағыттары – оқу мазмұнын жетілдіру, сабақ сапасын көтеру, мұғалімнің кәсіби дамуын қолдау, бағалау мен мониторингті жүйелеу, оқушыға қолайлы орта қалыптастыру, ата-анамен серіктестікті нығайту және басқару сапасын жетілдіру. Осылардың әрқайсысы жеке маңызды болғанымен, шынайы нәтиже олардың өзара байланыста іске асуынан көрінеді. Мектеп сапасы бір күнде қалыптаспайды, бірақ дұрыс бағыттар жүйелі түрде таңдалса, сапалы өзгеріс міндетті түрде байқалады.

Калкабаева Гулден Полатовна
Тәрбиеші
Түркістан облысының білім басқармасының "№3 арнайы мектеп-интернат" КММ

«ӘДЕПТІЛІК ПЕН ЖАУАПКЕРШІЛІК»

Ашық тәрбие сағаты

Сабақ тақырыбы: Үлкенге – құрмет.

Мақсаты: «Сыйластық», «құрмет» адамгершілік құндылықтары туралы түсініктерін кеңейту.

Міндеттері: - үлкендер мен кішілер арасындағы сыйластықты түсіндіру;

- сыйластықты қарым - қатынас жасау іскерліктерін дамыту,

- үлкендерді сыйлауға, кішілерге қамқор болуға тәрбиелеу;

Коррекциялық мақсаты: сөздік қорына саз қосу,есту қабілетін дамыту, дыбыстарын анықтау.

Тәрбиелік: Оқушылардың бойына жақсы қасиеттерді сіңірту. Еңбек сүйгіштікке тәрбиелеу. Тазалыққа баулу.

Дамытушылық: Есте сақтау қабілетін дамыту, танымдылық әрекетін, ой- өрісін дамыту.

Түзету мақсаты; әңгіме барысында сөздерді, сөйлемдердің дұрыс айтылуын қадағалау. Сөйлеу тілін жаттықтыру.

Көрнекі құралдар: Видеоролик, слайд, стикерлер, үлкен және кіші ағаш суреттері, ақ қағаздар, жүрекшелер.

Әдіс-тәсілі: Түсіндіру, сұрақ-жауап, жұмбақ шешу, ойын, бейнетаспа.

Сабақтың барысы:

І Ұйымдастыру кезеңі.

а) Сәлемдесу

б) Аппаратты іске қосу

в) Құлақ қапты киіп есту мөлшерін анықтау,

ІІ Тіл бұрышымен жұмыс

[О] дыбысы

Буынды оқы: От, ор, он, оқ, ос, от.

Сөздерлі: Отан, Орал, Олар, Орамал, Оспан.

Суретті ата: Орындық, ою, орамал.

Күнделікті сөздер:

Бір жылда неше мезгіл бар?

- Бір жылда төрт мезгіл бар.

Қазір қай мезгіл?
- Қазір күз мезгілі.
Күз мезгілінде неше ай бар?
- Күз мезгілінде үш ай бар.
Күз айларын ата!
- Күз айлары: Қыркүйек, Қазан, Қараша .

Барысы:

Халқымызда «Үлкенге - құрмет, кішіге – ізет» деген мақал бар. Бұның өзі өсіп келе жатқан әрбір жас ұрпақты имандылыққа, мейірім - қайырымдылыққа тәрбиелеу. Адам бойында жақсы – жаман қасиеттер болады екен. Біздің халқымызда үлкенді құрметтеп, кішіге қамқор болуға бала кезден көп көңіл бөлінеді. Ол ананың сүтінен, үлкеннің ақылынан, ұстаздың үйреткенінен, кез келген адамның кісілігінен білінеді.

Мәселен: жасы үлкенге иіліп сәлем беру, алдын кесіп өтпеу, алдынан барып есік ашу, үйге бұрын кірмеу, дастарханға бұрын қол созбау, үлкеннің сөзін бөлмеу, сөз жарыстырмау - жастарымыз үшін бұлжымас заң болатын. Сені өмірге әкелген, мәпелеген, өсірген сенің анаң мен әкең. Ең алдымен соларды сыйла.

Әке – асқар тау,
Ана – аққан бұлақ,
Бала – бауырындағы құрақ.

Мен де сендердің әдепті де, ақылды, адамгершілігі мол, үлкенді сыйлай білетін, кішілерге қамқоршы аға, ата - анаға көмекші, адамдарға мейірімді бола білетін оқушы болады деп сенім .

Балалар, енді бәріміз мына өлең жолдарын қайталап айтып, орнымызға жайғасайық.

Жақсылықтан үйреніп,
Боламыз біз жақсы адам.
Жамандықтан жиреніп
Үлгі аламыз жақсыдан.

Дәйексөздің мағынасын қалай түсінесіңдер?

Суретпен жұмыс:
Суретте не көріп тұрмыз?
Видеоролик көрсету. Не түсіндіңдер?

Сұрақ – жауап.
- Үлкенді көргенде бірінші не істейміз?
- Адам бойында қандай қасиеттер болады?
- Тәрбиелі бала қандай болу керек?
- Автобуста ұлкенді көрсек не істейміз?

Тақпақ

Үлкенге құрмет кішіден,
Достарым мұны білгейсің!
Сыйлаған құрмет ісіңмен,
Өзгеге тәлім бергейсің!

Алдынан шауып үлкеннің
Жүгіріп, кеспе, болса-ар!
Жасы үлкенді көргесін,
Амандас, болма-қымсынар.

"Сыйға-сый"-дейді қазағым!
Сыйыңды бәлкім қайтарар,
Алланың берсе ғажабын ,
Басыңа бақыт, Нұр жауар!

Құрметте әр пендені,
Ізетте көрсет кішіге.
"Сыйластық" Алла бергені,
Бағалы әрбір ісіңде.

«Не істеуге болмайды?» Мұғалім бастапқы сөзін айтады, оқушы ойланып жалғастырып айтуы керек.

- Үлкендердің алдынан..... (кесіп өтуге болмайды.)
- Кішкене баланы.....(жылатуға болмайды.)
- Қыз баланы.....(ренжітуге болмайды.)
-Үлкенге қарсы.....(айғайлауға болмайды.)
- Үлкенге .....(қарсы сөйлеуге болмайды)

«Не істеу керек?»

- Үлкен кісіні.....(сыйлау керек.)
- Үлкеннің тілін.....(алу керек..)
- Үлкендерге.....(сәлем беру керек.)
- Кішілерді.....(қамқор болу керек.)
- Тәртіпті ----------(болу керек)

Мақал - мәтел

Ана алдында — құрмет,
Ата алдында — қызмет.

Өзгеге жасаған ізетің - өзіңе жасаған құрметің.

Жақсыға құрмет
Жас-жаранға міндет.

Құрмет етсең,
Құрмет көрерсің.

Жасқа – қызмет,
Қартқа – құрмет.

Халықтың қартын сыйлауы,
Еліңнің салтын сыйлауы.

Ағайынды алқалап құрмет көрсет.

Азға қанағат қылғанды
Барлық жерде сыйлайды.

Әркім сыйлағанның құлы.

Ойын - жаттығу. «Құрмет - ізет»

Тақтаға жапырақсыз ағаштардың (үлкен, кіші) суреті салынған плакаттар ілінеді. Оқушыларға қағаздан жасалған ағаш жапырақтары таратылып беріледі. Жапырақтардың артқы бетіне құрметті, ізетті білдіретін сөздер жазылған.

Оқушылар жапырақтардағы сөздерді дауыстап оқып, осы сөздер үлкендер айтатын сөздер болса - «үлкен ағашқа», кішілер айтатын сөздер болса - «кіші ағашқа» іледі.

Жапырақтардағы сөздердің үлгісі: өтіңіз, жолыңыз болсын, сізге рахмет, отырыңыз, ғафу етіңіз, сау болыңыз, алыңыз, айтыңыз, кешіріңіз.

Ала ғой, тыңдай ғой, кешірім ет, сау бол, айта ғой, көмектес, жол бер, сыйлы бол, әдепті бол, сыпайы бол.

- Балалар, енді үлкен ағашқа ілінген сөздер үлкенге құрметті білдіреді, сондықтан оны «Құрмет» ағашы, ал кіші ағашқа ілінген сөздер кішіге ізетті білдіреді, сондықтан оны «Ізет» ағашы деп атайық.

Рахмет! Балалар, тапсырманы ойдағыдай орындап шықтыңдар деп ойлаймын.

Тапсырма: Ойын «Саяхатқа шығу»

Мұғалім: «Үлкенге – құрмет,» көрсету үшін біз саяхатқа шығу ойынын ойнайық.

Елімізде 2 үлкен қала бар:

1. Үлкен, 2. Құрмет,

Ал, балалар, өздеріңе қай қалалар ұнайды? Ұнаған қала аты жазылған қағазда сұрақ бар. Соған жауап беру керек.

1. Мектептен үйге қарай жүгіріп келе жатқанда, алдыңнан бір үлкен кісі шықты. Сен не істер едің?
2. Өзіңнен үлкен кісілер әңгімелесіп отырған кезде сен не істеуің керек?
3. Көшеде біреу жөн немесе жол сұраса не істер едің?
4. Үлкен кісілермен қалай сөйлесу керек?

Қорытынды; Жүректен – жүрекке

Қолымызға мына кішкене жүрекшелерді ұстап тұрып мына өлең жолдарын бірге айтамыз.

Құрметтеп ата - анамды
Ардақтап әпке, ағамды,
Қамқор боп сіңлі - ініме,
Сыйлымын үлкен - кішіге.
Бәрін де жақсы көремін,
Үнемі көмек беремін.
Үлкенді сыйлау - кішілік,
Үлгілі мінез - кісілік.

Сендерге бүгінгі сабақ ұнады ма?

Мұғалім: Үлкенге құрмет дегенді қалай түсінесің?

Осындай жылы жүректерге толы шеңбер аясында тұрып, қуанышты көңілмен ән салып, сабағымызды аяқтаймыз.

Байбақ Динара Ермаханқызы
Тәрбиеші
"Қарлығаш" бөбекжай-балабақшасы
Түркістан қаласы

«STEAM ТЕХНОЛОГИЯСЫ – МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ ҚҰРАЛЫ»

Аңдатпа. Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиелеу және білім беру процесінде STEAM технологиясын қолдану арқылы баланың зерттеушілік қабілетін дамыту мәселесі қарастырылады. STEAM технологиясының негізгі бағыттары, оның мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық, шығармашылық және зерттеушілік дағдыларын қалыптастырудағы мүмкіндіктері сипатталады. Мақалада балалардың бақылау, тәжірибе жасау, болжам құру, салыстыру және қорытынды шығару дағдыларын дамытуға арналған әдіс-тәсілдер мен практикалық жұмыстар ұсынылады.

Түйінді сөздер: STEAM технологиясы, мектепке дейінгі білім, зерттеушілік қабілет, тәжірибе, бақылау, танымдық даму, шығармашылық, балабақша, бала.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі – өзгермелі ортаға бейімделе алатын, шығармашылықпен ойлайтын, өздігінен ізденетін және жаңа жағдайларда тиімді шешім қабылдай алатын тұлға қалыптастыру. Мұндай тұлғаның қалыптасуы мектепке дейінгі кезеңнен басталады. Себебі баланың дүниені танып-білуге деген қызығушылығы, сұрақ қоюы, бақылауы және тәжірибе жасауға деген ынтасы дәл осы кезеңде белсенді дамиды.

Мектепке дейінгі жастағы бала табиғатынан зерттеуші болып келеді. Ол айналасында болып жатқан құбылыстарға қызығады, заттардың қасиеттерін зерттейді, «Неліктен?», «Қалай?», «Не үшін?» деген сұрақтарды жиі қояды. Сондықтан педагогтың басты міндеті – баланың табиғи қызығушылығын қолдау, оны зерттеуге бағыттау және өз бетінше қорытынды жасауға үйрету.

Осы міндеттерді жүзеге асыруда STEAM технологиясының мүмкіндігі зор. STEAM технологиясы ғылым, технология, инженерия, өнер және математиканы өзара байланыстыра отырып, баланың алған білімін практикалық әрекет барысында қолдануына жағдай жасайды. Бұл тәсіл баланы дайын ақпаратты қабылдаушы емес, белсенді ізденуші, зерттеуші және шығармашыл тұлға ретінде қалыптастыруға мүмкіндік береді.

STEAM технологиясының мәні мен ерекшелігі

STEAM – ағылшын тіліндегі бес бағыттың алғашқы әріптерінен құралған:

S – Science (ғылым) – бақылау, зерттеу, тәжірибе жасау арқылы қоршаған ортаны танып-білу;

T – Technology (технология) – әртүрлі құралдар мен заманауи технологияларды қолдану;

E – Engineering (инженерия) – құрастыру, жобалау және модельдеу;

A – Art (өнер) – шығармашылық қабілетті дамыту, көркем бейнелеу;

M – Mathematics (математика) – санау, өлшеу, салыстыру, логикалық ойлау.

STEAM технологиясының басты ерекшелігі – білім салаларын бір-бірінен бөлек қарастырмай, оларды өзара байланыстыра отырып қолдану.

Мысалы, бала көпір құрастыру барысында материал таңдайды, құрылымын ойластырады, бөлшектерін санайды, өлшемдерін салыстырады, оның беріктігін тексереді және дайын жұмысын шығармашылықпен безендіреді. Осы бір әрекетте ғылым, технология, инженерия, өнер және математика элементтері біріктіріледі.

Мектепке дейінгі жаста STEAM технологиясын қолданудың негізгі мақсаты күрделі ғылыми білім беру емес. Оның басты мақсаты – баланың танымдық қызығушылығын ояту, зерттеуге деген ынтасын арттыру, мәселелерді шешуге үйрету және алған білімін тәжірибеде қолдануға бағыттау.

Мектепке дейінгі жастағы баланың зерттеушілік қабілеті

Зерттеушілік қабілет – баланың қоршаған ортадағы құбылыстарды танып-білуге, бақылауға, сұрақ қоюға, тәжірибе жасауға және нәтижесін түсіндіруге деген белсенді ұмтылысы.

Баланың зерттеушілік әрекеті төмендегідей кезеңдер арқылы жүзеге асады:

1. Қызығушылықтың пайда болуы. Бала белгілі бір затқа немесе құбылысқа қызығушылық танытады.

2. Сұрақ қою. «Неліктен мұз ериді?», «Магнит неге темірді тартады?», «Өсімдік қалай өседі?» деген сұрақтар қояды.

3. Болжам жасау. Бала өзінің ойынша жауап ұсынады.

4. Тәжірибе жасау. Өз болжамын тексеру үшін іс-әрекет жасайды.

5. Бақылау. Тәжірибе барысында болған өзгерістерді бақылайды.

6. Қорытынды шығару. Алынған нәтижеге сүйене отырып қорытынды жасайды.

Осы кезеңдердің жүйелі ұйымдастырылуы баланың зерттеушілік қабілетін, логикалық ойлауын және танымдық белсенділігін дамытады.

STEAM технологиясы арқылы зерттеушілік қабілетті дамыту жолдары

1. Бақылау әрекетін ұйымдастыру

Бақылау – зерттеушілік әрекеттің алғашқы қадамы. Балалар табиғаттағы маусымдық өзгерістерді, өсімдіктердің өсуін, ауа райын, судың күйін бақылау арқылы қоршаған ортаны таниды.

Мысалы, балалар өсімдіктің өсуін бірнеше күн бойы бақылай алады. Олар тұқымды топыраққа отырғызады, су құяды, оның өсуін бақылап, өзгерістерін белгілейді.

Бұл жұмыс барысында бала:

- өсімдіктің өсуін бақылайды;
- өзгерістерді салыстырады;
- өлшем жасайды;
- нәтижесін сурет арқылы көрсетеді;
- өз қорытындысын айтады.

2. Қарапайым тәжірибелер жүргізу

Тәжірибе – баланың зерттеушілік қабілетін дамытудың ең тиімді тәсілдерінің бірі.

Балалар үшін тәжірибе қызықты ойынға ұқсайды. Алайда тәжірибе барысында бала нақты нәтижеге қол жеткізіп, белгілі бір заңдылықтарды түсінеді.

«Суда не батады?» тәжірибесі

Балаларға тас, ағаш, пластмасса және қағаз сияқты заттар ұсынылады.

Алдымен педагог:

«Қай зат суға батады деп ойлайсың?» – деген сұрақ қояды.

Балалар өз болжамдарын айтады. Кейін әр затты суға салып, нәтижесін бақылайды.

Нәтижесінде бала болжам мен тәжірибе нәтижесін салыстыруға үйренеді.

3. Проблемалық сұрақтарды қолдану

Педагог дайын жауап берудің орнына баланы ойландыруға бағытталған сұрақтар қоюы қажет.

Мысалы:

- «Сен қалай ойлайсың?»
- «Неліктен бұлай болды?»
- «Қалай тексеруге болады?»
- «Егер басқаша жасасақ не болады?»
- «Қандай қорытынды шығаруға болады?»

Осындай сұрақтар баланың өздігінен ойлануына, болжам жасауына және мәселені шешу жолдарын іздеуіне мүмкіндік береді.

STEAM бағытындағы тәжірибелер

«Сиқырлы магнит»

Мақсаты: магниттің қасиетін зерттеу.

Балаларға металл, қағаз, ағаш және пластмасса заттар ұсынылады. Балалар магниттің қандай заттарды тартатынын зерттейді.

Зерттеу кезеңі:

1. Болжам жасау.
2. Магнитті әртүрлі заттарға жақындату.
3. Нәтижесін бақылау.
4. Заттарды салыстыру.
5. Қорытынды шығару.

Бұл тәжірибе баланың ғылыми зерттеуге қызығушылығын арттырады.

«Ауа бар ма?»

Мақсаты: ауаның бар екенін тәжірибе арқылы дәлелдеу.

Балалар бос стаканды төңкеріп, суға батырады. Кейін стакан ішіндегі қағаздың суланбағанын байқайды.

Педагог балаларға:

«Қағаз неге суланған жоқ?» – деген сұрақ қояды.

Балалар тәжірибе нәтижесіне сүйене отырып, стакан ішінде ауа болғандықтан су кірмегенін түсінеді.

«Құмды зерттейміз»

Балалар құрғақ және дымқыл құмды салыстырады.

Олар:

- құмның түсін;
- құрылымын;
- сусымалылығын;
- судың әсерін

бақылайды.

Құрғақ құмның сусымалы, ал дымқыл құмнан әртүрлі пішін жасауға болатынын тәжірибе арқылы анықтайды.

«Қағаздан берік көпір»

Бұл жұмыс инженерлік бағытқа негізделеді.

Балаларға қағаз, картон және конструкторлар беріледі. Олар көпірдің үлгісін жасайды.

Кейін:

- қай көпірдің берік екенін;
- қандай пішіннің жақсы екенін;
- құрылымды қалай жақсартуға болатынын

тәжірибе арқылы анықтайды.

Балалар өздерінің жобаларын өзгертіп, қайта жасап көреді. Бұл баланың қателесуден қорықпай, жаңа шешім іздеуіне мүмкіндік береді.

Зерттеушілік әрекеттегі STEAM бағыттарының өзара байланысы

STEAM технологиясында барлық бағыттар өзара байланыста жүзеге асады.

Мысалы, **«Өсімдік қалай өседі?»** тақырыбындағы зерттеу барысында:

Science – өсімдіктің өсуін зерттеу;

Technology – үлкейткіш әйнекті, қарапайым құралдарды қолдану;

Engineering – өсімдікті өсіруге арналған шағын үлгі дайындау;

Art – өсімдіктің өсу кезеңдерін суреттеу;

Mathematics – өсімдіктің биіктігін өлшеу және нәтижелерін салыстыру.

Осылайша бала бір тақырыпты жан-жақты зерттеуге мүмкіндік алады.

Педагогтың рөлі

STEAM технологиясын ұйымдастырудағы педагогтың рөлі ерекше.

Педагог:

- баланың қызығушылығын оятады;
- зерттеуге бағыттайды;
- проблемалық жағдай туғызады;
- қажетті материалдарды дайындайды;
- қауіпсіздік ережелерін сақтауды қадағалайды;
- баланың болжамын тыңдайды;
- дайын жауап беруге асықпайды;
- баланың өздігінен қорытынды шығаруына мүмкіндік береді.

Педагогтың басты ұстанымы:

«Балаға дайын жауап берме, жауапты табуына мүмкіндік жаса».

Зерттеу барысында баланың қателесуі де маңызды. Қате нәтиже – сәтсіздік емес, жаңа тәжірибе жасауға мүмкіндік.

STEAM ортасын ұйымдастыру

Мектепке дейінгі ұйымдағы STEAM ортасы балалардың зерттеушілік белсенділігін арттыруы қажет.

Орталықта келесі материалдар болғаны тиімді:

- магниттер;
- үлкейткіш әйнектер;
- таразы;
- өлшеуіштер;
- су және құм;
- табиғи материалдар;
- конструкторлар;
- түтікшелер;
- қағаз және картон;
- қайта пайдаланылатын қауіпсіз материалдар;
- тәжірибе жасауға арналған ыдыстар.

Материалдар баланың жас ерекшелігіне сай және қауіпсіз болуы қажет.

Балалар зерттеу материалдарын өздігінен таңдап, тәжірибе жасауға мүмкіндік алған кезде олардың дербестігі мен қызығушылығы артады.

STEAM технологиясын қолданудың тиімділігі

STEAM технологиясын жүйелі қолдану нәтижесінде балалардың:

- зерттеушілік қабілеті;
- танымдық қызығушылығы;
- бақылау дағдысы;
- сұрақ қою қабілеті;
- болжам жасау дағдысы;

- логикалық ойлауы;
- шығармашылық қабілеті;
- математикалық түсініктері;
- сөйлеу және өз ойын жеткізу қабілеті;
- өздігінен шешім қабылдауы;
- топпен жұмыс істеу дағдысы

дамиды.

Сонымен бірге бала қоршаған ортаны зерттеуге, тәжірибе жасауға және жаңалық ашуға деген қызығушылық танытады.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, STEAM технологиясы – мектепке дейінгі жастағы баланың зерттеушілік қабілетін дамытудың тиімді құралы. Бұл технология баланың табиғи қызығушылығын қолдап, оны бақылауға, тәжірибе жасауға, сұрақ қоюға және өздігінен қорытынды шығаруға үйретеді.

Мектепке дейінгі кезеңде баланың зерттеушілік әрекеті қарапайым тәжірибелерден басталады. Су, құм, ауа, магнит, жарық, өсімдік және құрылыс материалдары баланың ғылыми танымға алғашқы қадамын жасауына мүмкіндік береді.

STEAM технологиясын тиімді қолдану үшін педагог баланың жас ерекшелігін, қызығушылығын және жеке мүмкіндіктерін ескеруі қажет. Әрбір зерттеу әрекеті баланың қызығушылығын оятып, оның белсенді қатысуына негізделуі тиіс.

Ең бастысы, педагог баланың «Неліктен?», «Қалай?», «Не болады?» деген сұрақтарына әрдайым дайын жауап бермеуі керек. Керісінше, баланы бақылауға, тәжірибе жасауға және өз қорытындысын шығаруға бағыттауы қажет.

STEAM технологиясы арқылы тәрбиеленген бала қоршаған әлемді танып-білуге құштар, ізденімпаз, шығармашыл және белсенді бола түседі. Сондықтан балабақшадағы STEAM элементтері баланың бүгінгі қызығушылығын қолдап қана қоймай, оның болашақтағы білім алуға деген оң көзқарасының қалыптасуына негіз болады.

Балаға зерттеуге мүмкіндік беру – оның болашақ мүмкіндіктеріне жол ашу.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. – Астана, 2022.
3. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту тұжырымдамасы. – Астана, 2021.
4. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспары. – Астана.
5. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: Эверо, 2004.
6. Меңжанова Ә. Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы: Рауан, 1992.
7. Жұмабекова Ф.Н. Мектепке дейінгі педагогика. – Астана: Фолиант, 2014.
8. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Санкт-Петербург: Союз, 1997.
9. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Смысл, 2005.
10. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва: Академия, 2010.
11. STEAM Education: A Guide to Integrating Science, Technology, Engineering, Arts, and Mathematics in Early Childhood Education. – Educational Resources.
12. Yakman G. STEAM Education: An Overview of Creating a Model of Integrative Education. – 2008.

Жунусова Алтынай Срайловна
Тәрбиеші
«Ғажайып Арыс» бөбекжай балалар бақшасы
Түркістан облысы Арыс қаласы

САЗ ТЕРАПИЯСЫ МЕН НЕЙРОГИМНАСТИКА АРҚЫЛЫ ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМЫТУ

Аңдатпа. Мақалада ерте жастағы балалардың сөйлеу тілін дамытуда саз терапиясы мен нейрогимнастикалық жаттығуларды қолданудың мүмкіндіктері қарастырылады. Ерте балалық шақта баланың сөйлеу белсенділігін арттыру, ұсақ моторикасын жетілдіру, зейінін тұрақтандыру және қимыл-қозғалыс үйлесімділігін қалыптастыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Сазбен жұмыс жасау барысында баланың саусақ қимылдары белсеніп, шығармашылық әрекетке қызығушылығы артады, ал нейрогимнастикалық жаттығулар қимыл мен ойлау әрекеттерін үйлестіруге бағытталады. Мақалада осы әдістерді ойын және күнделікті педагогикалық әрекет барысында тиімді ұйымдастыру жолдары, жаттығулар үлгілері және педагогке арналған практикалық ұсыныстар берілген.

Кілт сөздер: ерте жас, сөйлеу тілі, саз терапиясы, нейрогимнастика, ұсақ моторика, қимыл-қозғалыс, сенсорлық даму, ойын, шығармашылық, педагог.

Кіріспе

Ерте балалық шақ – баланың психикалық, физикалық және тілдік дамуы қарқынды жүретін маңызды кезең. Осы уақытта бала қоршаған ортаны сезім мүшелері, қимыл-қозғалысы, ойын және қарым-қатынас арқылы танып-біледі. Үлкендердің сөзіне еліктеп, дыбыстарды қайталауға, өз ойын ыммен, қимылмен және алғашқы сөздер арқылы жеткізуге ұмтылады.

Баланың сөйлеу тілінің қалыптасуы оның жалпы дамуымен тығыз байланысты. Сөйлеуді дамыту тек сөздерді қайталатумен шектелмейді. Баланың естуі, көруі, есте сақтауы, зейіні, қимыл үйлесімділігі, сенсорлық қабылдауы және әлеуметтік қарым-қатынасы да тілдік белсенділіктің қалыптасуына әсер етеді.

Сондықтан ерте жастағы балалармен жұмыс кезінде бір ғана әдіске сүйенбей, баланың әртүрлі даму бағыттарын қатар қамтитын қызықты әрекеттерді ұйымдастыру тиімді.

Осы тұрғыдан саз терапиясы мен нейрогимнастиканы ойын элементтерімен үйлестіре қолдану баланың сөйлеу белсенділігін қолдауға мүмкіндік береді.

Саз терапиясының бала дамуындағы орны

Саз терапиясы – баланың сазбен, ермексазбен немесе қауіпсіз жұмсақ модельдеу материалдарымен жұмыс істеу арқылы шығармашылық әрекетке қатысуына негізделген әдіс.

Ерте жастағы бала үшін сазбен жұмыс жасау – ең алдымен қызықты сенсорлық және қимылдық тәжірибе. Бала материалды ұстайды, қысады, иеді, созады, домалақтайды,

бөліктерге бөледі. Осы әрекеттер саусақтардың ұсақ қимылдарын жаттықтыруға мүмкіндік береді.

Сазбен жұмыс барысында педагог баламен сөйлесіп, оның әрекетін сөзбен сүйемелдей алады.

Мысалы:

«Мынау не?»

«Доп жасадық».

«Доп қандай?»

«Үлкен доп».

«Қандай түсті?»

«Қызыл доп».

Осылайша қарапайым қимыл біртіндеп тілдік әрекетпен байланысады.

Саз терапиясын қолдану кезінде басты мақсат – баладан көп сөз талап ету емес, оның табиғи сөйлеу белсенділігін қолдау.

Саз терапиясы арқылы қандай дағдылар дамиды?

Сазбен жұмыс барысында:

- ұсақ моторика;
- қол мен саусақ қимылдарының үйлесімділігі;
- сенсорлық қабылдау;
- зейін;
- есте сақтау;
- шығармашылық қиял;
- заттарды ажырату;
- қарапайым сөздерді қолдану;
- сөзді тыңдау және түсіну;
- өз әрекетін сөзбен сипаттау

сияқты дағдыларды қолдауға болады.

Әсіресе ерте жастағы балалар үшін әрекет пен сөздің қатар жүруі маңызды. Педагог баланың әр қимылын қарапайым сөздермен атап отырса, бала сөз бен әрекетті байланыстыра бастайды.

Сазбен орындалатын қарапайым жаттығулар

«Домалақ доп»

Балаға саздың кішкене бөлігі беріледі.

Педагог:

«Домалақтайық»,

«Доп жасайық»,

«Доп үлкен»,

«Доп кішкентай»

деген қарапайым сөз тіркестерін қолданады.

Бұл жаттығу саусақ қозғалысын жетілдірумен қатар, «доп», «үлкен», «кіші» сияқты сөздерді түсінуге мүмкіндік береді.

«Ұзын жол»

Бала сазды екі қолының көмегімен созып, ұзын жолақ жасайды.

Педагог:

«Ұзын жол»,

«Қысқа жол»,

«Алға жүрейік»

сияқты сөздерді қолданады.

Баланың қимылын сөзбен байланыстыру арқылы тілдік белсенділігін қолдауға болады.

«Жемістерді жасайық»

Балалар саздан алма, алмұрт, жүзім сияқты қарапайым пішіндер жасайды.

Педагог әр заттың атауын анық және қысқа айтып отырады.

«Бұл – алма».

«Алма қызыл».

«Алма домалақ».

Бала мүмкіндігіне қарай сөзді қайталайды немесе ыммен көрсетеді.

Нейрогимнастиканың мәні

Нейрогимнастика деп қимыл-қозғалыс арқылы зейін, есте сақтау, кеңістікте бағдарлау және қимыл үйлесімділігін қолдауға бағытталған қарапайым жаттығулар кешенін түсінуге болады.

Ерте жастағы балалармен жұмыс кезінде мұндай жаттығулар өте қарапайым, қысқа және ойын түрінде жүргізілуі керек.

Нейрогимнастикалық жаттығулардың мақсаты баланы күрделі қозғалыстарға үйрету емес, екі қолдың үйлесімді әрекетін, қимылды тыңдау және қайталау қабілетін, зейінін шоғырландыруды қолдау.

Жаттығуларды сөйлеу әрекетімен бірге ұйымдастыруға болады.

Мысалы, бала қолын жоғары көтерген кезде:

«Жоғары!»

төмен түсіргенде:

«Төмен!»

деп қайталайды.

Осылайша қимыл мен сөз бір әрекетте біріктіріледі.

Нейрогимнастикалық жаттығулар үлгілері

«Қол шапалақтайық»

Педагог белгілі бір ырғақта қол шапалақтайды, бала қайталайды.

Мысалы:

шапалақ – шапалақ – үзіліс.

Кейін қарапайым сөзбен сүйемелдеуге болады:

«Бір, екі».

Бұл жаттығу баланың есту зейінін және қимылды қайталау қабілетін қолдауға бағытталады.

«Бір қол – екі қол»

Педагог:

«Оң қол»,

«Сол қол»,

«Екі қол»

деген нұсқаулар береді.

Бала сәйкес қимылды орындауға тырысады.

«Жаңбыр»

Саусақ ұштарымен үстел үстін жеңіл түрту арқылы жаңбырдың дыбысын бейнелеуге болады.

Педагог:

«Жаңбыр жауды»,

«Тамшы-тамшы»

деп сөзбен сүйемелдейді.

Бұл жаттығу саусақ қозғалысын, есту зейінін және сөзді түсіну қабілетін қолдайды.

«Гүл ашылды»

Бала екі қолын жұдырыққа түйеді.

Педагог:

«Гүл жабық» дейді.

Содан кейін саусақтарын баяу ашады:

«Гүл ашылды!»

Бұл жаттығу қимылды сөзбен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Саз терапиясы мен нейрогимнастиканы біріктіру

Екі әдісті бір сабақта немесе қысқа ойын әрекеті барысында біріктіруге болады.

Мысалы, **«Бақшадағы жемістер»** тақырыбында:

1. Алдымен балалар саусақтарына арналған қысқа жаттығу орындайды.
2. «Алма», «алмұрт» сөздерін педагогпен бірге қайталайды.
3. Саздан жемістер жасайды.
4. Жасаған заттарының атауын атайды.
5. Үлкен-кіші, біреу-көп деген ұғымдарды ажыратады.
6. Дайын жұмыстарын көрсетіп, қарапайым сөз тіркестерін қолданады.

Бұл жерде қимыл, сенсорлық қабылдау, шығармашылық және сөйлеу әрекеті өзара байланысады.

Сөйлеуді дамытуға бағытталған ойындар

«Бұл не?»

Педагог саздан қарапайым зат жасайды.

Бала оның атауын айтуға немесе көрсетуге тырысады.

Педагог: «Бұл не?»

Бала: «Доп».

Егер бала сөзді айта алмаса, педагог сөзді өзі айтып, баланың қайталауына мүмкіндік береді.

«Қайда?»

Саздан жасалған ойыншықтарды әртүрлі орындарға орналастыруға болады.

«Доп қайда?»

«Үстелде».

«Доп қайда?»

«Қорапта».

Бұл ойын қарапайым сөздерді түсінуге және кеңістіктік ұғымдарды меңгеруге көмектеседі.

«Қайтала»

Педагог қысқа буындар немесе дыбыстық тіркестер айтады: *«ма-ма»*, *«па-па»*, *«ба-ба»*, *«би-би».*

Баланың мүмкіндігіне қарай дыбыстарды қайталау ұсынылады.

Бұл тапсырма мәжбүрлеусіз, ойын түрінде жүргізілгені дұрыс.

Педагогке арналған әдістемелік ұсыныстар

Саз терапиясы мен нейрогимнастиканы қолданғанда баланың жас ерекшелігі мен жеке мүмкіндігін міндетті түрде ескеру қажет.

Педагогке мынадай ұсыныстар беруге болады:

1. Жаттығуларды қысқа әрі қарапайым ұйымдастыру.
2. Баланы міндетті түрде сөзді қайталауға мәжбүрлемеу.
3. Әрбір әрекетті сөзбен сүйемелдеу.
4. Бір сабақта бірнеше жаңа сөзді шамадан тыс енгізбеу.
5. Баланың өзіне ұнайтын материалды таңдауына мүмкіндік беру.
6. Жаттығуларды ойын түрінде өткізу.
7. Баланың кез келген жетістігін мадақтау.
8. Бір әрекетті бірнеше рет қайталау арқылы тұрақты дағды қалыптастыру.
9. Қауіпсіздік талаптарын сақтау.
10. Баланың жеке даму қарқынын ескеру.

Ата-анамен бірлескен жұмыс

Баланың сөйлеу тілін дамыту тек балабақшадағы педагогтың жұмысы емес. Үйдегі қарым-қатынас та маңызды.

Ата-аналарға үй жағдайында:

- баламен жиі сөйлесу;
- қысқа ертегі мен тақпақ оқу;
- бірге сурет қарау;
- күнделікті заттардың атауын айту;
- саусақ ойындарын ойнау;
- саз немесе қауіпсіз ермексазбен бірге жұмыс жасау;
- баланың әрекетін сөзбен сипаттау

ұсынылады.

Мысалы, бала доппен ойнап отырса, ата-ана:

«Бұл – доп. Доп қызыл. Допты ал. Допты бер»

сияқты қысқа әрі түсінікті сөйлемдерді қолдана алады.

Ең маңыздысы – баламен сөйлескенде асықпау және оның жауабын күту.

Күтілетін нәтижелер

Саз терапиясы мен нейрогимнастикалық жаттығуларды жүйелі түрде ойынмен үйлестіріп қолдану нәтижесінде баланың:

- ұсақ моторикасы;
- қол қимылының үйлесімділігі;
- сенсорлық қабылдауы;
- зейіні;
- есту арқылы қабылдауы;
- қарапайым нұсқауды түсінуі;
- сөздік қоры;
- дыбыстық еліктеуі;
- қарапайым сөздерді қолдануы;
- өз ойын қимыл және сөз арқылы жеткізуі

сияқты дағдыларын қолдауға мүмкіндік туады.

Бұл әдістердің нәтижесі әр балада әртүрлі болуы мүмкін. Сондықтан педагог баланың жеке даму қарқынын ескеріп, оның шағын жетістіктерінің өзін қолдап отыруы қажет.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, ерте жастағы баланың сөйлеу тілін дамыту – кешенді түрде ұйымдастырылатын маңызды педагогикалық міндет. Сөйлеудің қалыптасуы баланың жалпы қимыл-қозғалысымен, сенсорлық қабылдауымен, зейінімен, есте сақтауымен және қоршаған ортамен қарым-қатынасымен тығыз байланысты.

Саз терапиясы баланың қол саусақтарының қимылын белсендіруге, сенсорлық тәжірибесін байытуға және шығармашылық әрекетке қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Ал нейрогимнастикалық жаттығулар қимылды тыңдау, қайталау, екі қолды үйлестіру және зейінді шоғырландыру сияқты дағдыларды қолдауға бағытталады.

Бұл әдістерді сөйлеу әрекетімен байланыстыра қолданғанда бала бір мезгілде қимылдайды, тыңдайды, бақылайды, затты ұстап көреді және сөзді қолдануға мүмкіндік алады.

Педагог үшін ең маңызды қағида – **«қимылдан сөзге, сөзден қарым-қатынасқа»** деген бағытты ұстану. Баланың әрбір әрекетін сөзбен сүйемелдеу, оған сұрақ қою, жауап беруге уақыт беру және жетістігін мадақтау сөйлеу белсенділігін қолдаудың тиімді жолдарының бірі.

Ерте жастағы баланың әрбір жаңа сөзі – оның үлкен жетістігі. Сондықтан педагог пен ата-ана баланың сөйлеуге деген табиғи талпынысын қолдап, оған жылы қарым-қатынас пен қызықты әрекет арқылы қолайлы тілдік орта қалыптастыруы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жұмабекова Ф.Н. Мектепке дейінгі педагогика. – Астана: Фолиант, 2014.
2. Меңжанова Ә. Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы: Рауан, 1992.
3. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: Эверо, 2004.
4. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Лабиринт, 1999.

Тастанбекова Жадыра Кенесбаевна
Әдіскер
«Алматы облысы білім басқармасының Ұйғыр ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Балбөбек» балабақшасы мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ БАҒЫТТАРЫ МЕН ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Аннотация: мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастырудың заманауи бағыттары мен әдістемелік негіздері қарастырылады. Мақалада балабақша әдіскерінің кәсіби рөлі, оқу тәрбие жұмысын жоспарлау, дамытушы орта құру, инновациялық технологияларды қолдану, педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттыру, балалардың жеке ерекшеліктерін ескеру және ата аналармен серіктестік орнату мәселелері жан жақты талданады.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі ұйым, балабақша әдіскері, оқу тәрбие процесі, педагогикалық технология, дамытушы орта, инновациялық әдістер, ұлттық құндылық, ата анамен серіктестік, кәсіби құзыреттілік, цифрлық білім беру, мектепке даярлық.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыру бүгінгі күні балабақша әдіскерінің кәсіби құзыреттілігін, стратегиялық көзқарасын және педагогикалық жаңашылдығын талап ететін маңызды бағыттардың біріне айналып отыр. Қазіргі қоғамда баланың жан жақты дамуына қойылатын талап күшейген сайын, мектепке дейінгі ұйымдарда жүргізілетін әрбір іс әрекет баланың тұлғалық қалыптасуына, танымдық белсенділігіне, эмоционалдық тұрақтылығына және әлеуметтік бейімделуіне ықпал етуі тиіс. Осы тұста әдіскердің рөлі тек құжаттарды бақылаушы немесе жоспарларды тексеруші маман деңгейінде қалмайды, керісінше ол бүкіл педагогикалық ұжымның кәсіби дамуына бағыт беретін, тәрбиешілердің шығармашылық әлеуетін ашатын, заманауи білім беру технологияларын енгізетін ұйымдастырушыға айналады. Сонымен бірге әдіскер оқу тәрбие процесінің барлық құрамдас бөліктерінің өзара байланысын қамтамасыз етіп, балалардың жас ерекшелігіне сәйкес келетін мазмұнды, қызықты және нәтижелі орта қалыптастыруға міндетті.

Мектепке дейінгі ұйымдағы тиімді ұйымдастыру ең алдымен нақты мақсат пен жүйелі жоспарлаудан басталады. Әдіскер оқу жылының басында педагогикалық ұжыммен бірге ұйымның даму бағытын, тәрбие мен оқыту жұмысының негізгі басымдықтарын, балалардың даму деңгейін және ата аналардың сұранысын ескере отырып ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлар құрастыруы қажет. Сонымен қатар жоспарлау барысында тек мерекелік іс шаралар мен күнтізбелік жұмыстарға ғана назар аудару жеткіліксіз. Әрбір жоспар баланың сөйлеу тілін дамытуға, логикалық ойлауын жетілдіруге, шығармашылық қабілетін арттыруға, ұлттық құндылықтарды меңгертуге, өзін өзі тануына және қоршаған ортамен байланысын

нығайтуға бағытталуы керек. Осы тұста оқу тәрбие процесін ұйымдастыруда мазмұндық бірізділік пен кезеңділік ерекше маңызға ие болады. Егер белгілі бір бағыттағы жұмыс жүйелі түрде жалғасып отырса, балада тұрақты дағды мен сенімді білім қалыптасады.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесінің тиімділігі дамытушы ортаға тікелей байланысты. Балабақшадағы әрбір топ бөлмесі, ойын бұрышы, шығармашылық аймақ, кітап сөресі, зерттеу алаңы және табиғат бұрышы баланың қызығушылығын оятатын, өздігінен әрекет етуіне мүмкіндік беретін кеңістік болуы қажет. Әдіскер осы ортаның мазмұндық тұрғыдан бай болуын, балалардың жас ерекшелігіне сай жабдықталуын және қауіпсіздігін қадағалайды. Сонымен қатар дамытушы орта тек көрнекі құралдармен шектелмеуі тиіс. Бала өзіне таныс заттарды зерттеп, салыстырып, талдап, қорытынды шығара алатындай жағдай жасалуы қажет. Осы тұста әдіскер тәрбиешілерге қарапайым тұрмыстық заттарды, ұлттық бұйымдарды, табиғи материалдарды, құм, су, тастар, ағаш бөлшектері сияқты ресурстарды оқу тәрбие процесіне енгізудің жолдарын үйретуі керек. Мұндай ортада бала тек тыңдаушы емес, белсенді зерттеуші және әрекет етуші тұлға ретінде қалыптасады.

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі ұйымдарда оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастырудың маңызды шарттарының бірі инновациялық технологияларды дұрыс қолдану болып табылады. Дәстүрлі оқыту әдістері баланың қазіргі ақпараттық кеңістіктегі қажеттіліктерін толық қамтамасыз ете алмайды. Сондықтан әдіскер тәрбиешілерге ойын технологияларын, жобалау әдісін, зерттеу жұмыстарын, тәжірибелік әрекеттерді, ақпараттық технологияларды, интерактивті тапсырмаларды және шығармашылық тәсілдерді жүйелі түрде енгізуге бағыт беруі қажет. Сонымен қатар технологияларды пайдалану барысында олардың мақсаты нақты анықталуы тиіс. Егер белгілі бір әдіс баланың белсенділігін арттырмаса немесе оның ойлау қабілетіне ықпал етпесе, онда ол формалды сипатта қалып қояды. Осы тұста әдіскер әрбір педагогқа қолданылып отырған әдістің нәтижесін талдауды, тиімділігі мен кемшілігін анықтауды және оны жетілдіру жолдарын қарастыруды үйретуі маңызды.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесінің сапасы педагогтердің кәсіби деңгейіне де тікелей тәуелді. Әдіскердің маңызды міндеттерінің бірі тәрбиешілердің кәсіби құзыреттілігін жүйелі түрде арттыру болып табылады. Сонымен бірге бұл жұмыс тек семинар өткізу немесе баяндама тыңдаумен шектелмеуі керек. Педагогтер өзара тәжірибе алмасатын, ашық сабақтарға қатысатын, бірлескен талдау жүргізетін, жаңа әдістерді тәжірибеде сынайтын орта қалыптасуы қажет. Осы тұста әдіскер педагогикалық коучинг, шеберлік сағаты, кәсіби тренинг, шығармашылық топтар және тәлімгерлік жұмыстар арқылы тәрбиешілердің үздіксіз дамуына жағдай жасайды. Әсіресе жас мамандарға әдістемелік қолдау көрсету, олардың жұмысындағы қиындықтарды анықтау және жеке кәсіби бағыт беру өте маңызды. Өйткені тәжірибелі әрі сенімді тәрбиеші ғана балалармен нәтижелі жұмыс жүргізе алады.

Оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыруда баланың жеке ерекшеліктерін ескеру басты қағида болуы тиіс. Әр бала қоршаған ортаны қабылдауы, есте сақтауы, сөйлеуі, қимыл әрекеті және қарым қатынас жасау қабілеті жағынан бір бірінен ерекшеленеді. Сондықтан барлық балаға бірдей талап қою немесе бірдей тапсырма беру олардың мүмкіндігін толық ашуға кедергі келтіруі мүмкін. Осы тұста әдіскер тәрбиешілерге саралап оқыту, жеке қолдау көрсету, ерекше білімді қажет ететін балалармен жұмыс жүргізу, қабілеті жоғары балаларды дамыту және баланың психологиялық жай күйін бақылау бағытында әдістемелік ұсыныстар беруі керек. Сонымен бірге балалардың жетістігін тек жалпы көрсеткішпен емес, оның жеке өсу динамикасымен бағалау маңызды. Мұндай көзқарас баланың өзіне деген сенімін арттырып, оқу әрекетіне қызығушылығын күшейтеді.

Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие жұмысының тиімділігі ұлттық құндылықтар мен рухани тәрбие мазмұнының дұрыс ұйымдастырылуына да байланысты. Қазіргі кезеңде балалардың санасына ұлттық мәдениетке деген құрметті, туған жерге сүйіспеншілікті, үлкенді сыйлау мен кішіге қамқор болу сияқты қасиеттерді ерте жастан сіңіру ерекше маңызға ие. Сонымен бірге бұл жұмыс тек мерекелік іс шаралар немесе тақырыптық сабақтар арқылы ғана жүзеге аспауы тиіс. Ұлттық тәрбие күнделікті әрекетте, ойын барысында, көркем әдебиетпен

таныстыруда, ән мен би үйретуде, ұлттық ойындарды қолдануда және ата аналармен бірлескен жұмыстарда көрініс табуы керек. Осы тұста әдіскер тәрбиешілерге қазақ халқының салт дәстүрлерін, мақал мәтелдерін, ұлттық ертегілерін, тұрмыстық бұйымдарын және халықтық педагогика элементтерін оқу тәрбие процесіне кіріктірудің тиімді жолдарын ұсына алады.

Сонымен бірге ата анамен серіктестік орнату мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бала балабақшада алған тәрбиесі мен үйдегі тәрбиесі арасында үйлесімділік болған жағдайда ғана толыққанды дамиды. Осы тұста әдіскер ата аналармен байланысты жаңа форматта ұйымдастыруы қажет. Дәстүрлі жиналыстар мен есеп берулерден бөлек, ата аналарды тренингтерге, шеберлік сабақтарына, отбасылық жобаларға, ашық есік күндеріне, шығармашылық байқауларға және бірлескен іс шараларға тарту маңызды. Сонымен қатар ата аналарға баланың даму ерекшелігі, тәрбиедегі қиындықтар, ойын арқылы оқыту, сөйлеу тілін дамыту, эмоцияны реттеу және экран алдындағы уақытты шектеу сияқты өзекті мәселелер бойынша нақты кеңес беру қажет. Мұндай серіктестік ата ананың балабақша жұмысына сенімін арттырып қана қоймай, баланың тәрбиесіне ортақ жауапкершілік қалыптастырады.

Оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыруда бақылау мен талдау жұмыстарының да орны ерекше. Көп жағдайда балабақшадағы бақылау тек кемшілікті анықтау немесе есеп беру мақсатында жүргізіледі. Алайда шынайы тиімді бақылау педагогке қолдау көрсетуге, оның жұмысын жетілдіруге және жаңа мүмкіндіктерді ашуға бағытталуы тиіс. Сонымен бірге әдіскер сабаққа қатысқан кезде тек тәрбиешінің әрекетін ғана емес, балалардың белсенділігін, қызығушылығын, қарым қатынасын, эмоционалдық жағдайын және оқу материалының нәтижелілігін талдауы керек. Осы тұста талдау нәтижелері нақты ұсыныспен, қолдаумен және әрі қарайғы жұмыс жоспары арқылы жалғасса ғана оның пайдасы болады. Әдіскердің кәсіби рефлексия ұйымдастыруы педагогтерге өз тәжірибесіне сыни көзбен қарауға және үнемі ізденісте болуға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта цифрлық технологиялар мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесін ұйымдастырудың жаңа мүмкіндіктерін ашып отыр. Сонымен қатар цифрлық құралдарды қолдану тек презентация көрсету немесе бейнеролик қараумен шектелмеуі тиіс. Әдіскер тәрбиешілерге цифрлық ресурстарды баланың жас ерекшелігіне сай, қауіпсіз және тиімді қолданудың жолдарын үйретуі қажет. Мысалы интерактивті ойындар, дыбыстық жаттығулар, логикалық тапсырмалар, электронды кітаптар және виртуалды экскурсиялар баланың танымдық белсенділігін арттыра алады. Осы тұста цифрлық құралдар баланың шынайы өмірмен байланысын әлсіретпей, керісінше оны толықтырушы элемент ретінде қолданылуы маңызды. Сондықтан экран алдындағы уақыттың мөлшерін сақтау, қимыл әрекетімен ұштастыру және ата анамен бірлесе бақылау жүргізу басты талаптардың бірі болып табылады.

Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастырудың нәтижесі баланың мектепке жан жақты дайын болуымен айқындалады. Бұл дайындық тек әріп танып, санай алумен шектелмейді. Сонымен бірге бала өз ойын жеткізе алатын, өзгелермен қарым қатынас жасайтын, өз әрекетін басқара білетін, тапсырманы соңына дейін орындайтын, жауапкершілік пен қызығушылық танытатын тұлға ретінде қалыптасуы қажет. Осы тұста балабақша әдіскері бүкіл педагогикалық жұмыстың негізгі мақсатын дәл осы кешенді дайындықпен байланыстыра отырып ұйымдастыруы керек. Егер оқу тәрбие процесі жүйелі, мазмұнды, балаға бағытталған және заманауи талаптарға сай құрылған болса, онда мектепке дейінгі ұйым өз миссиясын толық орындай алады.

Осылайша, мектепке дейінгі ұйымдарда оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыру әдіскерден жоғары кәсібилікті, терең талдауды, үздіксіз ізденісті және жаңашыл көзқарасты талап етеді. Сонымен бірге әдіскер педагогтер мен ата аналар арасындағы байланысты нығайтып, әр баланың жеке мүмкіндігін ашуға жағдай жасап, дамытушы ортаны дұрыс ұйымдастырып, инновациялық технологияларды орынды енгізген жағдайда ғана оқу тәрбие процесі шынайы нәтижеге жетеді. Осы тұста балабақшадағы әрбір әрекет, әрбір сабақ, әрбір ойын мен қарым қатынас баланың болашақ тұлғасының қалыптасуына ықпал ететін маңызды

құрал екенін ұмытпау қажет. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдағы оқу тәрбие процесін тиімді ұйымдастыру бүгінгі күннің ғана емес, елдің ертеңіне бағытталған стратегиялық міндет болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. 2007 жылғы 27 шілде № 319 III.
2. Қазақстан Республикасы Оқу ағарту министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Астана, 2022.
3. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022.
4. Выготский Л. С. Педагогикалық психология. М.: Педагогика, 1991. 480 б.
5. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб.: Питер, 2008. 398 с.
6. Венгер Л. А. Развитие познавательных способностей в процессе дошкольного воспитания. М.: Просвещение, 1986. 224 с.
7. Эльконин Д. Б. Психология игры. М.: Владос, 1999. 360 с.

СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Аннотация: в статье рассматриваются современные направления и методические основы эффективной организации учебно-воспитательного процесса в дошкольных организациях. В статье всесторонне анализируются профессиональная роль методиста дошкольной организации, планирование учебно-воспитательной работы, создание развивающей среды, применение инновационных технологий, повышение профессиональной компетентности педагогов, учет индивидуальных особенностей детей, а также вопросы установления партнерского взаимодействия с родителями.

Ключевые слова: дошкольная организация, методист детского сада, учебно-воспитательный процесс, педагогическая технология, развивающая среда, инновационные методы, национальные ценности, партнерство с родителями, профессиональная компетентность, цифровое образование, подготовка к школе.

MODERN DIRECTIONS AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR ORGANIZING THE EDUCATIONAL AND UPBRINGING PROCESS IN PRESCHOOL ORGANIZATIONS

Abstract: The article examines modern directions and methodological foundations for the effective organization of the educational and upbringing process in preschool organizations. The article provides a comprehensive analysis of the professional role of a preschool methodologist, planning of educational and upbringing activities, creation of a developmental environment, application of innovative technologies, enhancement of teachers' professional competencies, consideration of children's individual characteristics, and the establishment of partnership with parents.

Keywords: preschool organization, kindergarten methodologist, educational and upbringing process, pedagogical technology, developmental environment, innovative methods, national values, partnership with parents, professional competence, digital education, school readiness.

Молотова Гульмира Маметжановна
Тәрбиеші
«Алматы облысы білім басқармасының Ұйғыр ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Балбөбек» балабақшасы мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДІ ЦИФРЛАНДЫРУ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМЫТУДАҒЫ РӨЛІ

Аннотация. Мақалада мектепке дейінгі білім беруді цифрландыру жағдайында жасанды интеллекттің балалардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы рөлі қарастырылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілдік, математикалық, әлеуметтік және цифрлық дағдыларын қалыптастырудағы цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект құралдарының мүмкіндіктері талданады. Жасанды интеллекттің оқытуды дербестендіру, баланың даму динамикасын бақылау және педагогке кері байланыс ұсыну мүмкіндіктері сипатталады. Сонымен қатар тәрбиешінің цифрлық құзыреттілігі, педагогикалық этика және баланың психологиялық қауіпсіздігін сақтау мәселелеріне назар аударылады. Мақалада жасанды интеллектті мектепке дейінгі ұйымдардың білім беру процесіне тиімді әрі мақсатты енгізуге бағытталған әдістемелік ұсыныстар ұсынылады.

Кілт сөздер: жасанды интеллект, мектепке дейінгі білім беру, функционалдық сауаттылық, цифрлық педагогика, дербестендірілген оқыту, баланың дамуы, цифрлық орта, тәрбиеші құзыреттілігі.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесі қазіргі жаһандану мен цифрлық трансформация жағдайында мазмұндық әрі технологиялық жаңғыру кезеңін бастан өткеріп отыр, бұл үдеріс тек оқу бағдарламаларын жаңартумен шектелмей, баланың тұлғалық, әлеуметтік және зияткерлік әлеуетін ерте жастан дамытудың жаңа тетіктерін іздестіруді талап етеді. Қоғамның ақпараттық сипаты күшейген сайын баланың қоршаған ортамен әрекеттесу формалары да өзгеріп, дәстүрлі ойын әрекеті цифрлық құралдармен ықпалдаса бастады, осы құбылыс педагогикалық қауымдастық алдында жаңа міндеттер қойып отыр. Мектепке дейінгі кезең – функционалдық сауаттылықтың іргетасы қаланатын ерекше саты, өйткені дәл осы уақытта баланың тілдік қоры, логикалық ойлауы, қарапайым математикалық түсініктері, әлеуметтік мінез-құлық дағдылары қалыптасады. Егер бұрын функционалдық сауаттылық көбіне мектеп жасындағы оқушыға қатысты қарастырылса, бүгінгі күні оның бастауын балабақша кезеңінен іздеу қажеттігі ғылыми тұрғыдан дәлелденіп келеді. Баланың күнделікті өмірлік жағдаяттарда алған білімін қолдана алу қабілеті ерте жастан жүйелі түрде дамытылған жағдайда ғана болашақта сапалы нәтижеге жеткізетіні айқын. Осындай жағдайда жасанды интеллект құралдары баланың даму ерекшеліктерін нақты

деректер негізінде талдап, педагогке сараланған тапсырмалар ұсыну арқылы функционалдық сауаттылықты мақсатты қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект дегеніміз тек күрделі алгоритмдер жиынтығы емес, ол үлкен көлемдегі мәліметтерді өңдеп, болжам жасап, бейімделген ұсыныстар беретін интеллектуалдық жүйе екені белгілі. Бұл жүйелер баланың жауап беру жылдамдығын, қателесу сипатын, қызығушылық аймағын тіркеп, оқыту мазмұнын дербестендіре алады. Мұндай тәсіл мектепке дейінгі ұйымдарда әр баланың даралығын ескеруге жағдай жасап, педагогикалық ықпалдың тиімділігін арттырады. Сондықтан жасанды интеллект құралдарын мектепке дейінгі білім беру кеңістігіне енгізу мәселесі кездейсоқ тренд емес, ол білім берудің сапасын жаңа деңгейге көтеруге бағытталған стратегиялық қадам ретінде қарастырылуы тиіс.

Функционалдық сауаттылық ұғымы мазмұндық тұрғыдан баланың алған білімін нақты өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілетін білдіреді, бұл анықтама мектепке дейінгі кезеңде ерекше мәнге ие, себебі бала үшін оқу мен өмір біртұтас үдеріс ретінде қабылданады. Балабақшада функционалдық сауаттылық тілдік қарым-қатынас жасау, қарапайым есептерді шешу, өз ойын түсінікті жеткізу, қоршаған ортаны тану, қауіпсіздік ережелерін сақтау сияқты күнделікті әрекеттер арқылы көрініс табады. Жасанды интеллектке негізделген интерактивті платформалар баланың сөйлеу белсенділігін талдап, дыбыстау қателерін анықтап, түзету жаттығуларын ұсына алады, бұл тілдік сауаттылықты жүйелі дамытуға жағдай жасайды. Математикалық түсініктерді қалыптастыру барысында цифрлық ойындар баланың деңгейіне сәйкес күрделеніп отырады, нәтижесінде әр бала өз қарқынымен дамуға мүмкіндік алады. Әлеуметтік-эмоционалдық дағдыларды дамыту бағытында да жасанды интеллект баланың мінез-құлық реакцияларын талдап, ынтымақтастыққа бағытталған тапсырмалар ұсынуға қабілетті. Мұндай технологиялар баланың қызығушылығын арттырып қана қоймай, оның оқу мотивациясын ішкі қажеттілікке айналдыруға ықпал етеді. Дегенмен функционалдық сауаттылықты дамыту тек технологияға сүйенумен шектелмеуі керек, себебі баланың тұлғалық дамуы тірі қарым-қатынас пен эмоционалдық байланыс арқылы тереңдей түседі. Сондықтан жасанды интеллект құралдары тәрбиешінің кәсіби қызметін алмастырмайды, керісінше оны сапалы толықтыратын көмекші ресурс ретінде қарастырылады. Педагог баланың цифрлық ортадағы әрекетін бақылап, мазмұнның тәрбиелік құндылығын саралап отыруы тиіс. Осындай үйлесімді ықпалдастық жағдайында ғана функционалдық сауаттылық шынайы өмірлік құзыреттілікке айналады.

Жасанды интеллект құралдарын тиімді қолдану үшін балабақша тәрбиешісінің цифрлық құзыреттілігі жоғары деңгейде болуы қажет екендігі тек техникалық дағдымен шектелмейді, өйткені педагог цифрлық ортаның педагогикалық философиясын, оның баланың дамуына ықпал ету логикасын және алгоритмдік модельдердің шешім қабылдау тетіктерін терең түсінген жағдайда ғана технологияны мазмұндық тұрғыдан негізді пайдалана алады. Цифрлық құзыреттілік ұғымы ақпаратты іздеу мен өңдеу машығынан әлдеқайда кең ауқымды қамтиды, себебі ол педагогтың цифрлық ресурстарды сараптау, олардың әдіснамалық сапасын бағалау және баланың жас ерекшелігіне сәйкестігін анықтау қабілеттерін біріктіреді. Егер тәрбиеші ұсынылған платформаның мазмұнын сыни тұрғыдан талдай алмаса, онда ол алгоритм ұсынған тапсырмаларды механикалық түрде орындаумен шектеліп, педагогикалық мақсат пен технологиялық құрал арасындағы сәйкестікті қамтамасыз ете алмайды. Кәсіби талдау барысында педагог цифрлық контенттің тәрбиелік әлеуетін, оның құндылықтық бағдарын және баланың эмоционалдық қабылдауына ықпалын ескеруге міндетті, өйткені мектепке дейінгі кезеңде кез келген ақпарат тұлғалық қалыптасуға тікелей әсер етеді. Цифрлық құзыреттілігі дамыған тәрбиеші деректерді визуализациялау құралдарын пайдаланып, баланың жетістіктерін динамикалық кестелер мен диаграммалар арқылы талдай алады, бұл өз кезегінде оқу-тәрбие үдерісін жоспарлауды дәлелді негізге көшіреді. Білім беру саясаты аясында цифрлық

инфрақұрылымды жаңғыртуға бағытталған бастамалар жүзеге асырылып жатқанымен, оларды мазмұнмен толықтыру педагогтың кәсіби дайындығына тәуелді екені айқын. Инновациялық технологияларды енгізу формалды сипат алып кетпеуі үшін тәрбиеші цифрлық құралды нақты педагогикалық міндетпен байланыстырып, оның күтілетін нәтижесін алдын ала жобалай білуі тиіс. Мұндай жобалау әрекеті педагогтан рефлексивтік мәдениетті талап етеді, себебі ол әрбір қолданылған технологиялық шешімнің нәтижесін саралап, қажет болған жағдайда түзетулер енгізуі керек. Баланың психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында тәрбиеші цифрлық мазмұнның жас ерекшелігіне сәйкестігін қадағалап, шамадан тыс визуалдық және дыбыстық әсерлердің алдын алуы тиіс. Тек осындай кешенді көзқарас жағдайында цифрлық құзыреттілік жасанды интеллект құралдарын тиімді пайдаланудың нақты тетігіне айналады.

Педагогтың кәсіби дамуы үздіксіз сипатқа ие болуы тиіс, өйткені цифрлық технологиялар үнемі жаңарып отырады және әрбір жаңалықты педагогикалық практикаға бейімдеу арнайы дайындықты қажет етеді. Егер тәрбиеші кәсіби қоғамдастықтармен байланыс орнатып, тәжірибе алмасу алаңдарына қатысса, онда ол жасанды интеллект құралдарын қолданудың озық үлгілерін меңгеріп, өз тәжірибесіне шығармашылықпен енгізе алады. Цифрлық трансформация жағдайында педагогтың рөлі ақпарат жеткізушіден оқу үдерісін ұйымдастырушы әрі модераторға ауысады, себебі ол баланың цифрлық кеңістіктегі әрекетін бағыттап, мазмұнды іріктеуші қызметін атқарады. Тәрбиеші технологиялық шешімдерді таңдағанда тек олардың функционалдық мүмкіндіктеріне емес, сонымен бірге педагогикалық нәтижелілігіне сүйенуі тиіс, өйткені техникалық тартымдылық әрдайым тәрбиелік құндылықпен сәйкес келе бермейді. Баланың денсаулығын сақтау тұрғысынан экрандық уақытты жоспарлау, сергіту жаттығуларын ұйымдастыру және қозғалыс белсенділігін арттыру шаралары жүйелі түрде жүргізілуі қажет, себебі мектепке дейінгі кезеңде қозғалыс – танымдық дамудың табиғи негізі болып саналады.

Жасанды интеллекттің аналитикалық мүмкіндіктері мектепке дейінгі ұйымдарда мониторинг жүйесін жетілдіруге жол ашатыны анық, алайда бұл үдеріс тек статистикалық көрсеткіштер жинаумен шектелмеуі тиіс, себебі деректердің сапалы интерпретациясы педагогикалық мәнге ие болғанда ғана олар шынайы нәтижеге жеткізеді. Әр баланың даму траекториясын ұзақ мерзімді кезеңде салыстырмалы талдау педагогқа оқыту стратегиясын икемді өзгертуге мүмкіндік береді, өйткені деректер негізінде анықталған әлсіз және күшті тұстар нақты педагогикалық әрекетке бағдар береді. Егер жасанды интеллект жүйесі баланың тілдік белсенділігінің төмендеуін немесе логикалық тапсырмаларды орындаудағы кідірістерін тіркесе, онда тәрбиеші бұл ақпаратты диагностикалық құрал ретінде пайдаланып, қосымша дамытушы ойындар мен жаттығуларды жоспарлай алады. Мұндай тәсіл оқу-тәрбие үдерісін интуитивтік деңгейден ғылыми негізделген деңгейге көшіреді, өйткені шешім қабылдау нақты фактілерге сүйенеді. Деректерді кезең-кезеңімен талдау баланың жетістіктерін ғана емес, оның мотивациялық ахуалын да байқауға мүмкіндік береді, себебі белсенділік көрсеткіштері эмоциялық қатынаспен тығыз байланысты. Мониторинг нәтижелері педагогикалық кеңестерде талқыланып, ұжымдық шешім қабылдауға негіз бола алады, бұл мектепке дейінгі ұйым ішіндегі әдістемелік жұмыстың сапасын арттырады. Сандық көрсеткіштерді сапалық бақылаумен ұштастыру арқылы тәрбиеші баланың тұлғалық дамуын кешенді бағалай алады. Осындай жүйелі мониторинг баланың мектепке даярлық деңгейін нақты айқындауға көмектеседі, өйткені функционалдық сауаттылықтың қалыптасу дәрежесі нақты әрекеттер арқылы көрінеді. Жасанды интеллект ұсынған талдау нәтижелері педагогикалық болжам жасауға да мүмкіндік береді, бұл болашақта ықтимал қиындықтардың алдын алуға жағдай жасайды. Нәтижесінде мониторинг жүйесі бақылау құралы емес, дамытушы механизм ретінде қызмет атқарады.

Ата-аналармен серіктестік орнату барысында жасанды интеллект құралдарының ақпараттық әлеуеті ерекше мәнге ие болады, өйткені жүйеленген деректер ата-анаға баласының даму үдерісін түсінуге және үй жағдайында қолдау көрсету стратегиясын таңдауға мүмкіндік береді. Егер ата-ана баланың белгілі бір саладағы ілгерілеуін нақты көрсеткіштер арқылы көрсе, онда ол педагогпен бірлесіп әрекет етуге ынталы болады, бұл өз кезегінде тәрбиелік ықпалдың бірізділігін қамтамасыз етеді. Дегенмен дербес деректерді қорғау мәселесі қатаң сақталуы тиіс, себебі баланың жеке ақпаратын рұқсатсыз тарату құқықтық және этикалық салдарға әкелуі мүмкін. Педагог цифрлық платформаларды қолданғанда құпиялылық саясатын мұқият зерделеп, мәліметтердің қауіпсіз сақталуын қамтамасыз етуі қажет. Этикалық жауапкершілік тек деректерді қорғаумен шектелмейді, ол алгоритмдік шешімдердің әділдігі мен бейтараптығын да қамтиды, өйткені кез келген автоматтандырылған жүйе белгілі бір бағдарламалық логикаға сүйенеді. Тәрбиеші жасанды интеллект ұсынымдарын абсолютті ақиқат ретінде қабылдамай, оларды кәсіби тәжірибесімен салыстырып, баланың нақты әлеуметтік ортасын ескере отырып бейімдеуі тиіс. Әрбір сандық көрсеткіштің артында тірі тұлға тұрғанын түсіну педагогикалық шешімдердің адамгершілік сипатын сақтауға мүмкіндік береді. Ата-анамен ашық диалог орнату арқылы тәрбиеші цифрлық құралдарды қолданудың мақсатын, оның шектеулері мен мүмкіндіктерін түсіндіре алады, бұл өзара сенімді нығайтады. Осындай жауапты әрі саналы көзқарас жағдайында жасанды интеллект мектепке дейінгі білім беруде қолдаушы құрал ретінде орнығып, баланың үйлесімді дамуына қызмет етеді. Ақпараттық технологияларды адамдық құндылықтармен ұштастыру ғана білім беру кеңістігінің сапалы эволюциясын қамтамасыз ете алады.

Қорытындылай келе, мектепке дейінгі білім беру жүйесінде жасанды интеллект құралдарын қолдану функционалдық сауаттылықты дамытуда кең мүмкіндіктер ашады, алайда бұл үдеріс ғылыми негізделген, педагогикалық тұрғыдан сараланған тәсілді талап етеді. Баланың өмірлік дағдыларын қалыптастыру технологиялық жаңашылдық пен адамгершілік құндылықтардың үйлесіміне негізделгенде ғана нәтижелі болады. Жасанды интеллект дербестендірілген оқытуды ұйымдастыруға, даму динамикасын талдауға, педагогке жедел қолдау көрсетуге қабілетті. Бірақ ол тәрбиешінің кәсіби интуициясын, эмпатиясын, тұлғалық ықпалын алмастыра алмайды. Сондықтан балабақша тәжірибесінде технология көмекші құрал ретінде қолданылып, негізгі рөл педагогке тиесілі болуы тиіс. Функционалдық сауаттылықты ерте жастан дамыту елдің адами капиталының сапасын арттыруға қызмет етеді. Бұл бағыттағы ізденістер ғылыми қауымдастық пен практик-педагогтардың бірлескен әрекетін қажет етеді. Жүйелі әдіснамалық қамтамасыз ету, кадр даярлау, цифрлық инфрақұрылымды жетілдіру мәселелері өзекті болып қала береді. Тек осындай кешенді көзқарас жағдайында мектепке дейінгі білім беру заманауи талаптарға жауап бере алатын сапалы деңгейге көтеріледі. Жасанды интеллект мүмкіндіктерін саналы пайдалану арқылы баланың функционалдық сауаттылығын дамыту – уақыт талабы әрі болашаққа салынған инвестиция.

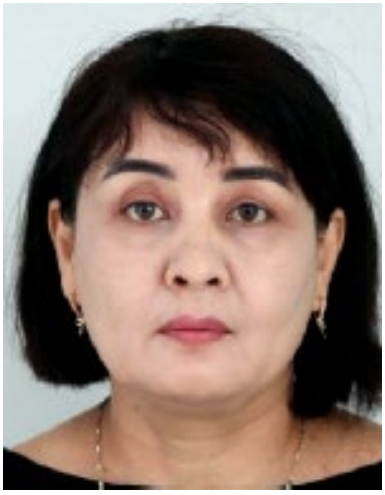
Пайдаланылған әдебиеттер

1. Гордеева, В. В. Использование возможностей искусственного интеллекта в работе воспитателя в детском саду / В. В. Гордеева, М. В. Василькина // Вестник педагогических наук. – 2025. – № 1. – С. 66-71 .

2. Махнева, А. А. Роль игр с искусственным интеллектом в формировании социальных навыков детей дошкольного возраста / А. А. Махнева, Е. В. Черноштан // Ямальский вестник. – 2025. – № 1 (37). – С. 104-106 .

3. Микляева, Н. В. Искусственный интеллект в дошкольном образовании. Введение в проблему искусственного интеллекта: диалог с нейросетью / Н. В. Микляева, Т. И. Гризик // Дошкольное воспитание. – 2025. – № 4. – С. 2-7 .

Рошанова Гульназ Тельмановна
Тәрбиеші
«Алматы облысы білім басқармасының Ұйғыр ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Балбөбек» балабақшасы мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР НЕГІЗІНДЕ ТӘРБИЕШІНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Аннотация: мақалада цифрлық технологиялар негізінде тәрбиешінің инновациялық қызметін ұйымдастыру ерекшеліктері қарастырылған. Заманауи технологияларды қолдану арқылы балалардың танымдық, шығармашылық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ету жолдары, педагогтың кәсіби дамуы мен тәжірибе алмасу мүмкіндіктері талданады. Мақалада цифрлық ресурстарды тиімді пайдалану, мотивация жүйесі, интерактивті тапсырмалар мен жобалық жұмыстар арқылы білім беру үдерісін жандандыру әдістері ғылыми тұрғыдан негізделген.

Кілт сөздер: цифрлық білім беру, тәрбиеші, инновациялық қызмет, мектепке дейінгі ұйым, балалардың шығармашылық дамуы, мотивация, интерактивті тапсырмалар.

Цифрлық білім беру ортасы қазіргі заманғы мектепке дейінгі ұйымдарда педагогтардың қызметін жаңа деңгейге көтеріп отыр. Бұл процесс дәстүрлі тәрбие мен оқытудың шеңберінен шығып, инновациялық тәсілдерді, цифрлық технологияларды және интерактивті платформаларды тиімді пайдалана отырып жүзеге асырылады. Тәрбиешінің кәсіби қызметін ұйымдастыруда цифрлық білім беру ортасы педагогқа тек балалармен жұмыс істеу құралын ғана емес, сонымен қатар жоспарлау, бақылау, диагностика және жетістіктерді бағалау үшін кешенді ресурсты ұсынады. Мұндай ортаны тиімді пайдалану арқылы тәрбиеші балалардың танымдық және әлеуметтік дамуына әсер ететін жаңашыл әдістерді енгізуге мүмкіндік алады.

Инновациялық қызметті ұйымдастыру барысында тәрбиеші әр баланың жеке қабілеттерін, қызығушылықтарын және жас ерекшеліктерін ескеруі қажет. Цифрлық технологиялар бұл процесті оңайлатады: интерактивті бағдарламалар, онлайн жаттығулар, мультимедиялық ойындар және виртуалды экскурсиялар арқылы балалардың танымдық белсенділігін арттыруға болады. Сонымен қатар, тәрбиеші цифрлық ресурстарды қолдана отырып, оқу-тәрбие процесін бақылап, балалардың жетістіктерін нақты өлшеу мен бағалау мүмкіндігіне ие болады. Мұндай тәсіл оқушылардың өзін-өзі тану және өз нәтижелеріне жауапкершілікпен қарау қабілеттерін қалыптастырады.

Педагогтың инновациялық қызметін ұйымдастыруда шығармашылық және зерттеушілік тәсіл маңызды рөл атқарады. Мысалы, балалармен тәжірибелік жобаларды жүргізу, интерактивті тапсырмаларды орындау, цифрлық құралдар арқылы топтық жұмыс

ұйымдастыру тәрбиешінің кәсіби шеберлігін арттырып, олардың шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдер балалардың логикалық ойлауын, сыни тұрғыдан талдау қабілетін, коммуникативтік дағдыларын және өзін-өзі басқару мүмкіндігін дамытуға септігін тигізеді.

Сонымен қатар, цифрлық білім беру ортасында тәрбиешінің инновациялық қызметін ұйымдастыруда мотивация мен ынталандыру жүйесі ерекше мәнге ие. Балаларды өз әрекеттеріне белсенді қатысуға, тапсырмаларды қызығушылықпен орындауға және топтық жобаларға қатысуға ынталандыру үшін виртуалды марапаттар, бейнероликтер, интерактивті презентациялар сияқты құралдар қолданылады. Бұл балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың әлеуметтік және эмоционалды құзыреттілігін де дамытады.

Инновациялық қызметті ұйымдастыруда тәрбиешінің кәсіби дамуы мен тәжірибе алмасуы маңызды аспектілер болып табылады. Әртүрлі вебинарлар, онлайн семинарлар, педагогикалық қауымдастықтар мен платформалар арқылы тәжірибе жинақтау, жаңа әдіс-тәсілдерді меңгеру, жаңашыл жобаларды енгізу тәрбиешінің кәсіби шеберлігін арттыруға мүмкіндік береді. Мұндай тәжірибе балалармен жұмыс процесін сапалы және тиімді жүргізуге, білім беру сапасын арттыруға және педагогтың мектептегі беделін күшейтуге ықпал етеді.

Цифрлық білім беру ортасында тәрбиешінің инновациялық қызметін ұйымдастыру тек жеке педагогтың шеберлігіне ғана емес, сонымен қатар мектепке дейінгі ұйымның жалпы педагогикалық және материалдық ресурсына байланысты. Заманауи білім беру платформаларын қолдану арқылы балалардың танымдық дамуы, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру, әлеуметтік дағдыларын жетілдіру және оқу-тәрбие үрдісін жандандыру мүмкін болады. Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиешінің инновациялық қызметі – бұл тек технологияны қолдану ғана емес, баланың жан-жақты дамуы мен мектептегі білім беру үдерісінің сапасын арттыруға бағытталған кешенді педагогикалық процесс.

Цифрлық білім беру ортасында тәрбиешінің қызметін ұйымдастыру тек технологияларды қолданумен шектелмейді, ол педагогикалық шығармашылықты, стратегиялық жоспарлауды, балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу-тәрбие үрдісін кешенді түрде басқаруды талап етеді. Заманауи мектепке дейінгі ұйымдарда цифрлық құралдардың мүмкіндіктері педагогқа балалардың дамуын бақылау, олардың оқу белсенділігін арттыру және жеке жетістіктерін бағалау үшін кең ауқымды ресурстар ұсынады. Мысалы, интерактивті тақталар мен планшеттерді пайдалану арқылы балаларға әртүрлі танымдық тапсырмалар ұсынылады, бұл олардың ойлау, есте сақтау және мәселелерді шешу қабілеттерін дамытуға бағытталған. Сонымен қатар, виртуалды экскурсиялар мен онлайн ойындар арқылы балалар жаңа білімді қызықты әрі есте қаларлық формада қабылдайды.

Тәрбиеші цифрлық білім беру ортасында инновациялық қызметін ұйымдастыруда педагогикалық диагностика мен мониторингке ерекше көңіл бөлуі тиіс. Балалардың әртүрлі әрекеттерін, ойын барысында көрсеткен қабілеттерін, шығармашылық жобалардағы белсенділігін цифрлық жүйелер арқылы тіркеу және талдау педагогқа жеке дамудың нақты жолдарын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың оқу нәтижелерін әділ бағалауға, олардың күшті және әлсіз жақтарын анықтап, түзетуші шаралар жасауға септігін тигізеді.

Инновациялық қызметтің тағы бір маңызды аспектісі – педагогтың өз кәсіби дамуы. Цифрлық білім беру ортасында тәрбиеші жаңа технологияларды меңгеріп қана қоймай, оларды шығармашылықпен қолдану қабілетін дамытулары қажет. Вебинарлар, онлайн курстар, педагогикалық платформалар мен виртуалды қауымдастықтар тәрбиешінің тәжірибесін байытып, инновациялық жобаларды мектепке дейінгі ұйымда енгізуге мүмкіндік береді. Бұл балаларға арналған оқу материалдарының сапасын арттыруға, олардың қызығушылығын сақтауға және білім беру үдерісін тиімді жүргізуге ықпал етеді.

Цифрлық құралдар арқылы ұйымдастырылатын оқу-тәрбие үрдісі балалардың әлеуметтік және эмоционалды дамуына да жағымды әсер етеді. Онлайн топтық тапсырмалар,

виртуалды диалогтар және ойындар арқылы балалар өзара әрекеттесуді үйренеді, топтық жұмысқа бейімделеді, сөйлеу мәдениетін жетілдіреді және өз пікірін жеткізе білуге дағдыланады. Мұндай тәжірибе балалардың өзара сыйластық, сенімділік, жауапкершілік сияқты әлеуметтік құзыреттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, цифрлық білім беру ортасында тәрбиешінің инновациялық қызметін тиімді ұйымдастыруда шығармашылық және жобалық тәсілдер ерекше рөл атқарады. Мысалы, балалардың оқу процесіне байланысты мультимедиялық жобаларды құру, интерактивті тақырыптық ойындар ұйымдастыру, цифрлық бейнероликтер арқылы танымдық материалдарды жеткізу – бұл әдістер балалардың шығармашылық белсенділігін арттырады. Педагог балалардың әрбір жобадағы қатысуын бағалап, кері байланыс береді, осылайша оқушылар өз қабілеттерін толық ашып, жаңа идеяларды жүзеге асыруға мотивацияланады.

Цифрлық білім беру ортасы педагогқа ата-аналармен тиімді байланыс орнатуға да мүмкіндік береді. Онлайн платформалар арқылы балалардың жетістіктері, сабақтағы белсенділігі және шығармашылық жұмыстарын ата-аналарға жеткізу тәрбиешінің кәсіби беделін арттырып қана қоймай, ата-аналардың оқуға қызығушылығын күшейтеді. Ата-аналар балалардың даму динамикасын көріп, үйде қолдау көрсету жолдарын білуге мүмкіндік алады, бұл білім беру процесінің біртұтас жүйелі түрде жүзеге асырылуына ықпал етеді.

Жалпы алғанда, цифрлық білім беру ортасында тәрбиешінің инновациялық қызметін ұйымдастыру – бұл педагогикалық шеберліктің, шығармашылық қабілеттіліктің, стратегиялық ойлау мен кәсіби даму үрдісінің үйлесімді көрінісі. Мұндай тәсіл балалардың жан-жақты дамуына, шығармашылық әлеуетін ашуға, әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға және мектепке дейінгі ұйымдағы білім беру сапасын арттыруға бағытталған кешенді педагогикалық процесс болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Векслер В. Г. Современные технологии обучения в дошкольной педагогике. – М.: Педагогика, 2020. – 304 с.
2. Ляховская Е. А. Инновационные подходы в работе воспитателя. – СПб.: Речь, 2019. – 256 с.
3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарын цифрландыру бойынша әдістемелік нұсқаулық. – Астана, 2021. – 128 б.
4. Петрова И. В. Цифровые образовательные ресурсы в дошкольной педагогике. – М.: Академия, 2020. – 192 с.
5. Әбдіғалиева Г. К. Мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық қызмет. – Алматы: Білім, 2021. – 224 б.

Кайрбай Александра Григорьевна
Учитель начальных классов
КГУ «Средняя школа №35 имени Халела Досмухамедулы»
Актюбинская область, город Актобе

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация: в статье рассматриваются теоретические и практические аспекты формирования функциональной грамотности младших школьников в условиях современной образовательной среды. Раскрывается сущность функциональной грамотности как интегративного качества личности, включающего читательскую, математическую, коммуникативную и цифровую составляющие. Особое внимание уделяется конструктивистскому подходу, ситуационному обучению, развитию критического мышления и метакогнитивных навыков. Анализируются возможности использования цифровых технологий, геймификации, формирующего оценивания и персонализации обучения. Подчёркивается роль эмоциональной вовлечённости, межпредметной интеграции и сотрудничества с родителями в повышении эффективности образовательного процесса. Представленные в статье положения ориентированы на практическое применение в деятельности учителя начальных классов.

Ключевые слова: функциональная грамотность, младшие школьники, читательская грамотность, критическое мышление, метакогнитивные навыки, цифровая грамотность, геймификация, формирующее оценивание, персонализация обучения, межпредметная интеграция.

Формирование функциональной грамотности младших школьников является одной из ключевых задач современного образования, поскольку именно на начальном этапе обучения закладываются основы способности ребенка применять знания в реальной жизни. В отличие от традиционного понимания грамотности, ограниченного навыками чтения и письма, функциональная грамотность предполагает умение анализировать информацию, интерпретировать её, принимать решения и использовать полученные знания в различных жизненных ситуациях. В условиях стремительного развития информационного общества данная компетенция становится базовой, определяющей успешность личности в будущем.

Современная педагогика рассматривает функциональную грамотность как многокомпонентное образование, включающее читательскую, математическую, естественнонаучную и цифровую грамотность. На уровне начальной школы особое внимание уделяется развитию читательской грамотности как базовой способности работать с текстом. Умение понимать прочитанное, выделять главную мысль, устанавливать причинно-следственные связи формирует основу для дальнейшего обучения. Учителю важно не просто обучать технике чтения, но и развивать осмысленное восприятие текста через вопросы, обсуждения и творческие задания.

Эффективным инструментом формирования функциональной грамотности является использование проблемно-ориентированных заданий, которые требуют от учащихся самостоятельного поиска решений. Такие задания моделируют реальные жизненные ситуации, побуждая детей применять знания в практическом контексте. Например, задачи на планирование времени, распределение ресурсов или анализ простых данных способствуют развитию логического мышления и навыков принятия решений.

Важную роль в формировании функциональной грамотности играет межпредметная интеграция, позволяющая объединить знания из различных областей. Например, при изучении окружающего мира можно использовать математические навыки для обработки данных, а на уроках русского языка – тексты, содержащие научную информацию. Такой подход

способствует формированию целостного восприятия мира и развитию способности применять знания комплексно.

Современные цифровые технологии открывают новые возможности для развития функциональной грамотности. Интерактивные платформы, образовательные приложения и мультимедийные ресурсы делают процесс обучения более наглядным и увлекательным. Использование цифровых инструментов позволяет адаптировать задания под уровень каждого ученика, обеспечивая индивидуальный подход. Однако важно помнить, что технологии должны быть средством, а не целью обучения.

С точки зрения нейропедагогики, формирование функциональной грамотности наиболее эффективно происходит в условиях активной познавательной деятельности, когда ребенок вовлечен в процесс обучения и испытывает положительные эмоции. Использование игровых технологий, элементов геймификации и творческих заданий способствует повышению мотивации учащихся и улучшает усвоение материала. Важно учитывать возрастные особенности детей, их потребность в движении, игре и эмоциональном взаимодействии.

Особое значение имеет развитие метакогнитивных навыков, то есть умения осознавать и контролировать собственную учебную деятельность. Учитель должен формировать у учащихся навыки самооценки, рефлексии и планирования. Например, после выполнения задания дети могут ответить на вопросы: «Что я узнал?», «Что было сложно?», «Как я могу улучшить результат?». Это способствует формированию ответственности за собственное обучение.

В условиях инклюзивного образования формирование функциональной грамотности требует учета индивидуальных особенностей каждого ребенка. Дифференцированные задания, поддержка и адаптация учебного материала позволяют обеспечить доступность образования для всех учащихся. Важно создать благоприятную образовательную среду, в которой каждый ребенок сможет проявить свои способности и добиться успеха.

Сотрудничество с родителями является важным фактором успешного формирования функциональной грамотности. Родители могут поддерживать учебный процесс, создавая условия для чтения, обсуждения и практического применения знаний дома. Совместные проекты, участие в школьных мероприятиях и регулярная обратная связь способствуют укреплению связи между школой и семьей.

Современные исследования в области педагогики подчёркивают, что формирование функциональной грамотности требует перехода от репродуктивного обучения к конструктивистской образовательной модели, в которой ученик выступает активным субъектом познания. В рамках данной модели знания не передаются в готовом виде, а «конструируются» самим учеником в процессе решения познавательных задач, обсуждения и рефлексии. Для учителя начальных классов это означает необходимость создания таких учебных ситуаций, в которых ребёнок не просто воспроизводит информацию, а анализирует, сравнивает, делает выводы и аргументирует свою точку зрения. Подобный подход способствует формированию устойчивых когнитивных структур и развитию критического мышления.

Особое внимание в современных условиях уделяется развитию читательской грамотности нового типа, связанной с работой с различными видами текстов, включая цифровые. Сегодня ребёнок должен уметь не только понимать линейный текст, но и ориентироваться в гипертекстовой среде, анализировать информацию из разных источников, отличать достоверные сведения от недостоверных. Это требует от учителя использования заданий, направленных на сравнение текстов, выявление скрытого смысла, интерпретацию и оценку информации. Важно формировать у учащихся навыки критического чтения, что особенно актуально в эпоху информационной перегрузки.

Одним из перспективных направлений является внедрение сценарного (situational) обучения, при котором учебный материал подаётся через жизненные ситуации. Например, моделирование повседневных задач (покупки в магазине, планирование маршрута,

организация времени) позволяет учащимся применять знания в практическом контексте. Такой подход формирует у детей способность переносить учебные навыки в реальные условия, что является ключевым показателем функциональной грамотности.

Важным компонентом является развитие коммуникативной грамотности, которая включает умение выражать свои мысли, вести диалог, слушать и понимать собеседника. В начальной школе это реализуется через групповые формы работы, дискуссии, ролевые игры и проектную деятельность. Учитель должен создавать условия для активного взаимодействия учащихся, что способствует развитию социальной компетентности и уверенности в себе.

С точки зрения нейропедагогики, значимым фактором является эмоциональная вовлечённость учащихся в учебный процесс. Положительные эмоции усиливают когнитивные процессы, способствуют лучшему запоминанию и повышают мотивацию к обучению. Использование игровых элементов, сюжетных заданий, элементов соревнования и поощрения делает обучение более привлекательным и эффективным. Особенно важно учитывать, что в младшем школьном возрасте игра остаётся ведущей деятельностью, поэтому её интеграция в учебный процесс является необходимым условием успешного обучения.

Отдельного внимания заслуживает развитие цифровой функциональной грамотности, которая включает навыки работы с информацией в цифровой среде, использование образовательных платформ, базовые навыки безопасности в интернете. Важно не только обучать детей использованию технологий, но и формировать ответственное и осознанное отношение к цифровому контенту. Учитель выступает в роли медиатора, направляющего деятельность учащихся в безопасное и продуктивное русло.

Современная школа также ориентируется на развитие гибких навыков (soft skills), таких как критическое мышление, креативность, сотрудничество и адаптивность. Эти навыки тесно связаны с функциональной грамотностью и формируются через активные методы обучения: проекты, исследования, творческие задания. Например, выполнение мини-проектов позволяет учащимся планировать свою деятельность, распределять роли, анализировать результаты и представлять их аудитории.

Не менее важным является использование формирующего оценивания, которое направлено не на фиксацию результата, а на поддержку процесса обучения. Регулярная обратная связь, самооценка и взаимооценка помогают учащимся осознавать свои достижения и зоны роста. Это способствует формированию ответственности за собственное обучение и развитию метакогнитивных навыков.

В условиях разнообразия образовательных потребностей особое значение приобретает персонализация обучения, позволяющая учитывать индивидуальные особенности каждого ребёнка. Использование адаптивных заданий, индивидуальных образовательных маршрутов и гибких форм работы обеспечивает более эффективное усвоение материала и развитие функциональной грамотности у всех учащихся, независимо от их стартового уровня.

Таким образом, формирование функциональной грамотности младших школьников представляет собой сложный и многогранный процесс, требующий комплексного подхода. Использование современных педагогических технологий, учет индивидуальных особенностей учащихся и создание благоприятной образовательной среды позволяют эффективно развивать ключевые компетенции, необходимые для успешной жизни в современном обществе.

Список литературы:

1. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. – М.: Интеллект-Центр, 2021. – 544 с.
2. Хуторской А. В. Современная дидактика. – СПб.: Питер, 2021. – 416 с.
3. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2021. – 272 с.
4. Асмолов А. Г. Психология личности. – М.: Академия, 2021. – 416 с.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, 2020. – 352 с.
6. Mayer R. Multimedia Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – 320 p.

Айтказина Бейбитгуль Ерлановна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
“Көкпекті орта мектебі” КММ
Абай облысы, Көкпекті ауданы, Көкпекті ауылы

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аннотация. Қазіргі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты дамыту – оқушылардың ойлау қабілетін, ақпаратпен жұмыс істеу шеберлігін және практикалық тұрғыда тілдік дағдыларын қалыптастырудың негізгі шарты болып табылады. Қазақ тілін және әдебиетін оқыту үдерісінде функционалдық сауаттылықты тиімді қолдану тек теориялық білімді меңгерумен шектелмей, оны нақты өмір жағдайларында пайдалану дағдыларын қалыптастыруға бағытталады. Мақалада функционалдық сауаттылықтың мәні, оның тілдік және әдеби бағыттағы аспектілері, оқыту әдістемесінде қолдану жолдары және оқушының жеке дамуы мен шығармашылық қабілеттерін қалыптастырудағы рөлі жан-жақты қарастырылады. Сонымен қатар оқыту үдерісінде жаңа педагогикалық технологияларды енгізу арқылы функционалдық сауаттылықты тиімді жетілдіру тәсілдері ұсынылады. Мақала ғылыми-публицистикалық стильде жазылып, педагогика мен әдістеме саласындағы заманауи зерттеулерге сүйенеді.

Кілт сөздер: функционалдық сауаттылық, оқыту үдерісі, қазақ тілі, әдебиет, оқушының шығармашылығы, педагогикалық технологиялар, практикалық дағды.

Қазақ тілін оқытудағы функционалдық сауаттылықты дамыту мәселесі бүгінгі күннің басты педагогикалық міндеттерінің бірі болып табылады. Қазіргі қоғамның ақпараттық және білімділік ортасы оқушыдан тек білімді қабылдауды ғана емес, оны талдай білу, салыстыра алу, сыни тұрғыда бағалай алу қабілетін талап етеді. Сол себепті, функционалдық сауаттылықты дамыту тек тілдік білімді меңгерумен шектелмей, оқушының ойлау қабілетін, шығармашылық потенциалын, коммуникативтік дағдыларын жан-жақты жетілдіруді қажет етеді. Қазақ тілінде оқыту барысында мұғалім мәтіндік материалдарды оқушының өмірімен байланыстыра отырып ұсынуы, олардың практикалық тұрғыда ақпаратты қолдану мүмкіндіктерін кеңейтуі маңызды. Мысалы, мәтіндік талдау барысында оқушы тек мәтін мазмұнын түсінбестен, автордың ой-пікірін салыстыра білуге, негізгі идеяларды бөліп, қорытынды жасай білуге үйренеді. Бұл үдеріс тілдік нормаларды меңгерумен қатар, логикалық ойлау мен аналитикалық қабілетті дамытудың тиімді құралы болып табылады. Сонымен қатар әдеби шығармаларды оқытуда оқушының эмоционалды интеллекті мен эстетикалық талғамын дамытуға ерекше мән берілуі керек, өйткені шығармашылық ойлау мен тілдік сауаттылық бір-бірімен тығыз байланысты.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда мұғалімнің рөлі ерекше маңызды. Мұғалім тек ақпарат жеткізуші ғана емес, сонымен қатар оқушыны зерттеуші, талдаушы, шығармашыл тұлға ретінде қалыптастырушы ретінде әрекет етеді. Оқыту үдерісінде интерактивті әдістерді қолдану, мысалы, топтық талқылаулар, жобалық жұмыстар, проблемалық сұрақтар арқылы диалог орнату оқушының білімді тәжірибеде қолдану дағдыларын дамытады. Мұндай тәсілдер оқушыны тек еске сақтау қабілетінен шығарып, білімді терең түсініп, оны өмірлік жағдайларға қолдануға үйретеді. Ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығының жаңа деңгейін қалыптастыру мүмкіндігі туады, өйткені заманауи білім беру виртуалды ресурстар мен мультимедиялық құралдар арқылы оқушының ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіреді. Оқу материалының өмірмен байланысын күшейту арқылы оқушы білімді тек оқу залында емес, нақты өмір жағдайында да тиімді қолдана алады.

Қазақ әдебиеті сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту әсіресе маңызды, себебі әдеби мәтіндерді талдау арқылы оқушы тек тілдік дағдыларды меңгеріп қана қоймай, мәдени және тарихи контексті түсіне отырып, сыни тұрғыда ойлау қабілетін жетілдіреді. Мысалы, көркем мәтіндерді салыстырмалы талдау оқушыға авторлық позицияны анықтауға, шығарманың идеясын ашуға, кейіпкерлер әрекетін бағалауға мүмкіндік береді. Бұл процесс оқушының шығармашылық қабілеттерін дамытып, тілдік құралдарды мақсатты және тиімді қолдануға баулиды. Әдеби талдау барысында оқушының ой-пікірін дәлелдеу, фактілер мен цитаталарды пайдалану дағдылары қалыптасады, бұл оның функционалдық сауаттылығының басты көрсеткіші болып табылады. Сонымен қатар әдеби шығармаларды оқу барысында оқушының эмоционалды тәжірибесі молаяды, сөздік қор және тілдік ойлау қабілеті кеңейеді, бұл өз кезегінде шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында тиімді қолданылады.

Функционалдық сауаттылықты дамытуда сабақ құрылымының мәні зор. Сабақ тақырыбы мен мақсаты оқушының қызығушылығын оятатындай, өмірлік мәні бар проблемаларды қарастыратындай болуы керек. Мұғалім әрбір оқу әрекетін логикалық байланыста ұйымдастырып, оқушыны өз бетімен ойлауға және ақпаратты талдауға ынталандыруы қажет. Сондай-ақ мұғалім оқушылардың алдыңғы білім деңгейін ескеріп, әр оқушының мүмкіндігіне қарай тапсырмаларды икемдеп беруі тиімді болады. Бұл тәсіл әрбір оқушының функционалдық сауаттылығын жеке деңгейде қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жұмыс түрлері әртүрлі болуы мүмкін: мәтінді талдау, эссе жазу, пікірталас жүргізу, жобалық жұмыс жасау, практикалық тапсырмалар орындау, бұл үдерістің барлығы оқушыны теорияны іс жүзінде қолдануға үйретеді.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда оқушының жеке тәжірибесі мен қызығушылығын есепке алу маңызды. Мысалы, өмірлік жағдайларға қатысты мәтіндер мен тапсырмаларды пайдалану оқушының практикалық дағдыларын жетілдіреді және оқу мотивациясын арттырады. Мұндай тәсіл оқушыны тек ақпарат қабылдаушы емес, оны талдай алатын, сұрақ қоя білетін және шығармашылық шешімдер қабылдай алатын субъект ретінде қалыптастырады. Сонымен қатар топтық жұмыс формалары оқушылардың коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл үдеріс оқушының сыни тұрғыда ойлау қабілетін жетілдіреді, ақпаратты талдау мен қорытынды жасау қабілетін күшейтеді, осымен қоса топтық тапсырмалар арқылы жауапкершілік пен өзара әрекеттесу мәдениетін қалыптастырады.

Қазіргі білім беру талаптарына сәйкес, функционалдық сауаттылықты дамытуда ақпараттық-коммуникативтік технологияларды (АКТ) тиімді пайдалану маңызды болып отыр. Мұғалім интерактивті тақталар, білім беру платформалары, онлайн ресурстар арқылы сабақ процесін байытып, оқушының өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын арттыра алады. АКТ қолдану тек материалды жеткізу құралы емес, оқушының ақпаратпен жұмыс істеу, оны талдау және жаңа шешімдер жасау қабілетін дамыту құралы болып табылады. Сонымен қатар мультимедиялық ресурстар мен визуализация құралдары мәтінді тез әрі нақты түсінуге, күрделі тілдік және әдеби құбылыстарды оңай меңгеруге мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдер

функционалдық сауаттылықты дамытуда тиімді нәтиже береді, өйткені олар оқушының практикалық және теориялық білімін біріктіруге ықпал етеді.

Қазақ тілін және әдебиетін оқытуда функционалдық сауаттылықты қалыптастыру тек әдістемелік тұрғыда ғана емес, сонымен қатар мәдени-танымдық тұрғыда да маңызды. Оқушы тек тілдік ережелер мен әдеби стильдерді меңгеріп қана қоймай, қазақ мәдениеті мен тарихын түсіну арқылы өз ұлтының рухани мұрасын бағалай білуге үйренеді. Мәтіндік талдау барысында оқушының сыни ойлау қабілеті дамып, шығармашылық көзқарасы қалыптасады. Функционалдық сауаттылық оқушыны заманауи өмір талаптарына бейімдейді, өйткені ол білімді тек есте сақтауға емес, оны өмірде тиімді пайдалана білуге үйретеді. Бұл процесс оқушының тұлғалық дамуын, әлеуметтік жауапкершілігін, шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді, сонымен бірге пәнге деген қызығушылықты арттырады.

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі функционалдық сауаттылықты дамытуда шешуші рөл атқарады. Ол әрбір оқушының оқу деңгейін дұрыс бағалай отырып, индивидуалды және топтық тапсырмаларды тиімді ұйымдастыра білуі қажет. Сонымен қатар заманауи педагогикалық технологияларды қолдану арқылы сабақ процесін әртараптандыру оқушының белсенділігін арттырады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда оқыту әдістерінің тиімділігі оқушының ойлау қабілеті, коммуникативтік дағдылары, шығармашылық әрекеттерінің нәтижелілігімен бағаланады. Мұғалім оқушының қабілеттерін дамытып, оны ақпараттық және мәдени тұрғыда байытатын педагогикалық әрекеттерді жүйелі түрде жүзеге асыруы тиіс.

Қорытындылай келе, қазақ тілін және әдебиетін оқытудағы функционалдық сауаттылықты тиімді қолдану оқушының ойлау қабілетін, шығармашылық потенциалын және практикалық дағдыларын қалыптастыруда негізгі фактор болып табылады. Бұл үдеріс оқушыны тек білімді қабылдаушы емес, оны талдай білетін, сыни тұрғыда ойлай білетін, өмірлік жағдайларда қолдана білетін тұлға ретінде қалыптастырады. Функционалдық сауаттылықты дамыту арқылы оқушының коммуникативтік, ақпараттық, шығармашылық және аналитикалық дағдылары жетіледі, бұл оның жалпы мәдени және тұлғалық дамуының маңызды көрсеткіші болып табылады. Сондықтан қазақ тілін және әдебиетін оқытуда бұл мәселені педагогикалық үдерістің басты бағыты ретінде қарастыру қажет. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі, заманауи педагогикалық технологияларды қолдану, оқушының жеке ерекшеліктерін есепке алу арқылы функционалдық сауаттылықты тиімді дамыту мүмкіндігі молаяды. Оқу үдерісіндегі әрбір сабақ оқушының ойлау, талдау және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге бағытталған жүйелі жұмыс болуы тиіс, бұл болашақта оқушының білімді өмірде қолдану дағдыларының негізін қалыптастырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Оқу сауаттылығын дамытудың маңызды параметрлері: зерттеулер мен тәжірибе / А.Қ. Оразбаева [және т.б.] // Ұлттық тестілеу орталығы журналы. – 2025. – №4. – Б. 23-31.

2. Қазақ тілін оқытудағы функционалдық сауаттылық мәселелері / Құраст. С.Р. Рахметова. – Алматы: Білім, 2021. – 184 б.

3. Әлімбаева, Г.Қ. Әдебиет сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың тиімді жолдары / Г.Қ. Әлімбаева // Қазақ тілі мен әдебиеті. – 2022. – №5. – Б. 12-18.

4. Развитие читательской грамотности школьников: методическое пособие / Сост. О.М. Александрова. – М.: Просвещение, 2022. – 192 с.

5. Кузнецова, М.И. Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы / М.И. Кузнецова // Педагогика. – 2021. – №3. – С. 45-53.

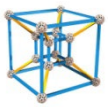
Мұқамет Жазиман
Математик пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
«Есмұрат Сиқымов атындағы орта мектебі мектеп жанындағы интернатымен» КММ
Жетісу облысы Ақсу ауданы Жансүгіров ауылы

ВЕКТОРЛАРДЫҢ СКАЛЯР КӨБЕЙТІНДІСІ

Бөлім:	**Кеңістіктегі тікбұрышты координаталар жүйесі және векторлар**
Педагогтің аты-жөні	**Мұқамет Жазиман**
Күні:	
Сынып: 10 «А»	Қатысқандар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Векторлардың скаляр көбейтіндісі
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:	10.4.16 - координаталық түрдегі векторлардың скаляр көбейтіндісі формуласын білу және оны есептер шығаруда қолдану;
Сабақтың мақсаты:	-координаталық түрдегі векторлардың скаляр көбейтіндісі формуласын біледі және оны есептер шығаруда қолданады.
Құндылыққа баулу	**Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік айы**

Уақыты/ кезеңдері	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Ұйымдастыру кезеңі *5мин*	**Ұйымдастыру кезеңі.** - Мұғалім оқушыларды түгендейді. - **«Ойлаңыз, жауап беріңіз».** Психологиялық ахуал. - Сабақ мақсатымен таныстырады. - Бағалау парақтарын таратып береді	Оқушылар мұғаліммен амандасады Сабаққа дайындалады. Сұраққа жауап береді.	Белсенді оқушыларды Мактау мадақтау арқылы бағалау.	Слайд; Оқулық Дәптер
Сабақтың басы *10 минут*	**Қайталау - оқу анасы.** Егер $\vec{a}(x_1; y_1; z_1)$ және $\vec{a} = (x_2; y_2; z_2)$ болса, онда скалярлық көбейтіндісі. $\vec{a} \cdot \vec{b} = x_1 \cdot x_2 + y_1 \cdot y_2 + z_1 \cdot z_2$ формуласымен анықталатынын еске түсіреді. Сонымен $\vec{a}$ және $\vec{b}$ векторларының скалярлық көбейтіндісі $\lvert\vec{a}\rvert \cdot \lvert\vec{b}\rvert \cdot \cos(\widehat{\vec{a}, \vec{b}})$ санына тең. Скалярлық көбейтіндіні $\vec{a} \cdot \vec{b}$ деп белгілейді.	Оқушылар: -формуланы еске түсіреді. Мысалдармен танысады. Жазып алады. Жауапкершілкке үйренеді.	Белсенді оқушыларды Мактау мадақтау арқылы бағалау: Жарайсың! Өте жақсы!	Тақта; Слайд; 10 сыныбына арналған оқулық

	$(\widehat{\vec{a},\vec{b}}) = \varphi$ болса, анықтама бойынша: $\vec{a} \cdot \vec{b} = \lvert\vec{a}\rvert \cdot \lvert\vec{b}\rvert \cdot \cos\varphi$ Мысалы: 1. a (1;-3,0) және в (-4;-2,2) векторларының скаляр көбейтіндісін табыңыз a * b = 1(- 4) + (- 3)(- 2)+0*2 = - 4 + 6 +0= 2 a * b = 2 Мысал : |a| = 4, |b| = 5, a · b = 10 болса, векторлар арасындағы бұрышты тап. Шешуі: cos φ = (a · b) / (|a| · |b|) = 10 / (4 * 5) = 10 / 20 = 0.5 φ = arccos(0.5) = 60°			
Сабақтың ортасы *20минут*	**«Кім жылдам?» әдісі.** Деңгейлік тапсырмаларды орындатады. Жеке жұмыс. 1-тапсырма (А деңгейі) $\vec{a}$ және $\vec{b}$ векторларының скалярлық көбейтіндісін табыңдар, мүнда $(\widehat{a,b}) = \varphi$ 1) $\lvert\vec{a}\rvert = 3, \lvert\vec{b}\rvert = \sqrt{2}, \varphi = 45°$; 2) $\lvert\vec{a}\rvert = 0{,}5, \lvert\vec{b}\rvert = 16, \varphi = 60°$; 3) $\lvert\vec{a}\rvert = \sqrt{3}, \lvert\vec{b}\rvert = 3, \varphi = 30°$; 4) $\lvert\vec{a}\rvert = 4, \lvert\vec{b}\rvert = 3, \varphi = 120°$.	Берілген шамаларды формулаға қойып, есептеу жүргізеді. Берілген векторлармен амалдар орындап, скаляр көбейтінділерді есептейді. *мұғалім жетелеуімен формулаларды қолданып тапсырмаларды орындайды.	**Дескриптор:** -Скаляр көбейтінді формуласын қолданады. 1балл. – Бұрыштың косинусын пайдаланып, нәтижені дұрыс табады. 1 балл	Слайд Тақта Бор Дәптер Оқулық, презентация . Zometool` (Зомтул) конструкторы
	2-тапсырма В деңгейі. Топтық жұмыс. Zometool`(Зомтул) конструкторында құрастырылған кубтер беріледі. Қабырғалары арасындағы бұрыштарды және қабырғаларының ұзындығын 1 бірлік векторлар деп алады. Бір төбені координаталар басы О (0;0;0) деп алыңыздар. Келесі тапсырмаларды орындаңыздар: 1) Қырларының арасындағы бұрышты табыңдар 2) Табаны және бүйір қыры, биіктігін вектор деп алып, табанының диагональы мен қырдың көбейтіндісін табыңыз. 3) Диагональдардың скалияр көбейтіндісін есептеңіздер.	Дәптерге жазады. Zometool` (Зомтул) конструкторымен құрастырылған фигураларды пайдаланып есептеулер жүргізеді. *топ мүшелерімен бірге тапсырмаларды орындайды.	**2-тапсырма** **Дескриптор:** -кубтың төбелерінің координаталарын табады 1балл -векторларды дұрыс модельдейді. 1 балл -қырларының арасындағы бұрыштарды, диагональы мен қырдың көбейтіндісін табады. 1балл - Диагональдардың скалияр	

	Жеке жұмыс. **3-тапсырма С деңгейі** Оқулықтан 22,14 есеп оқулықтан.		көбейтіндісін дұрыс табады. 1балл **22,14 есеп** **Дескриптор:** - векторларды дұрыс модельдейді. 1 балл -жұмыс формуласын қолданып есептеуді дұрыс жүргізеді. Нәтижені табады. 1балл.	
5минут	**«Векторлар квесті»** **Тест сұрақтары.** Оқушыларға сілтеме және QR код көретіліп телефондары арқылы сайтқа кіреді.	QR код немесе сілтемені пайдаланып сайтқа кіріп тест тапсырмаларын орындайды.	**Дескриптор:** -формула және анықтамаларды біледі 1балл -дұрыс жауапты белгілейді.1балл.	Слайд **https://forms.gle/z7DEdd6j657gunK18**
Сабақтың соңы *5* *минут*	**Рефлекция: «Векторлық бағыт»** - «Егер менің бүгінгі білімім вектор болса, ол ... бағытталар еді, өйткені ...» - «Скаляр көбейтінді формуласы мен үшін ... сияқты, себебі .....» - «Егер скаляр көбейтінді 0-ге тең болса, демек менің түсінігім бойынша .... Үй тапсырмасын береді Бүгінгі сабақта алған бағаларын айтады.	Оқушылар сөйлемдердің бірін таңдап, өз ойын білдіреді: Үй тапсырмаларын азып алады Үйге тапсырма:№ 22,16 есеп	Бағалау парақтары бойынша жинаған ұпайларына қарай мұғалім 1-10 баллмен бағалайды	

Омурзакова Гулнур Бекбулатовна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА СӨЙЛЕУДІ ДАМЫТУ ҮШІН МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ

Қазақ тілі сабағында сөйлеуді дамыту мәселесі қазіргі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылады. Тіл арқылы адамның ой-өрісін, дүниетанымын, көзқарасын қалыптастыруға болады. Бұл мақсатты жүзеге асыруда мақал-мәтелдер маңызды құралдардың бірі болып табылады. Мақал-мәтелдер — халықтың ғасырлар бойы жинақталған тәжірибесін, даналығын, ұрпақтан-ұрпаққа жеткен мұрасын бейнелейтін тілдік бірліктер болып табылады. Олар тек қазақ тілінің ерекшеліктерін, құрылымын меңгеруге ғана емес, сондай-ақ сөйлесу мәдениетін арттыруға, ойды нақты әрі түсінікті жеткізуге көмектеседі.

Мақал-мәтелдер арқылы қазақ тілінде ойды жүйелі, әрі әсерлі жеткізу дағдылары дамиды. Бұл тілдік құралдар оқушыларды дәстүрлі халық мәдениетімен таныстырумен қатар, олардың сөздік қорын, сөйлеу дағдыларын дамытуда зор рөл атқарады. Осы мақалада қазақ тілі сабақтарында сөйлеуді дамыту үшін мақал-мәтелдерді қолданудың тиімді жолдары мен әдістері талқыланады.

Мақал-мәтелдердің маңызы

Мақал-мәтелдер — халықтың өмір тәжірибесінен туындаған, қысқа әрі мәнерлі сөздермен берілген терең мағыналы ойлар. Олардың қолданылуы оқушылардың:

- тіл байлығын,
- сөздік қорын,
- шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытады.

Мақал-мәтелдер ұлттық дүниетанымның, мәдениеттің айнасы болып табылады. Олар адамгершілік құндылықтар мен өмірлік маңызды ақыл-кеңестерді ұрпақтан ұрпаққа жеткізеді. Әрбір мақал-мәтел өзінің мәні мен мазмұны арқылы оқушыларды әртүрлі жағдаяттарда шешім қабылдай білуге, ойларын жинақтап айтуға, сөз саптау мәдениетін қалыптастыруға үйретеді.

Мақал-мәтелдерді сөйлеуді дамытуда қолданудың әдіс-тәсілдері

1. **Мақал-мәтелдер арқылы тілдік дағдыларды дамыту**

Қазақ тілі сабағында мақал-мәтелдер оқушылардың сөздік қорын кеңейтіп, олардың ойлау қабілетін жетілдіреді. Оқушылар әртүрлі тақырыптарда мақалды дұрыс қолдана отырып, өз ойларын нақты жеткізе алады. Мақал-мәтелдер оқушылардың сөйлеу тілінде бай және әсерлі сөйлеу дағдыларын қалыптастырады. Мақал-мәтелдер арқылы сөз тіркестерін, сөйлем құрылымын дұрыс қолдануға үйрету маңызды.

Мысал: «Тау алыстаған сайын биіктей береді» деген мақалдың мағынасын түсіндіру, осы мақалға қатысты оқушылардың пікірін тыңдау арқылы олардың сөйлеу дағдылары қалыптасады.

2. **Тақырыптық тапсырмалар арқылы сөйлеуді дамыту**

Сабақ барысында оқушыларға белгілі бір тақырыпқа сай мақал-мәтелдер тауып, оны сөйлеу барысында қолдануға тапсырмалар беру өте тиімді әдіс болып табылады. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыру мақсатында әрбір тапсырмада мақал-мәтелдер қолданылып, оларды сөйлеу барысында орынды пайдалану дағдылары қалыптасады.

Мысал:

• Тақырып: «Жұмысқа жауапкершілікпен қарау»

• Оқушыларға осы тақырыпқа қатысты мақал-мәтелдер тауып, оларды түсіндіруге тапсырма беріледі. Оқушылардың мақалдармен сөйлеу қабілеті артады, өз ойларын жүйелеп жеткізе алады.

3. **Мақал-мәтелдерді салыстыру арқылы талдау**

Әрбір мақал-мәтелдің өзіне тән ерекшеліктері мен мазмұндық мәні болады. Бұл тәсілді қолдану оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға көмектеседі. Оқушылар екі мақал-мәтелді салыстырып, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын табу арқылы сөйлеу мен жазу дағдыларын жетілдіреді.

Мысал:

• Мақал-мәтелдер: «Сабыр түбі — сары алтын» және «Төзім — табысқа жетелейді»

• Оқушыларға осы екі мақал-мәтелді салыстырып, олардың мағыналарын түсіндіріп, тақырыпқа сай қолдану тапсырмасы беріледі.

4. **Тіл дамыту жаттығулары арқылы мақал-мәтелдер қолдану**

Тіл дамыту жаттығулары арқылы оқушылар өздерінің сөйлеу дағдыларын дамытуда мақал-мәтелдерді тиімді пайдалана алады. Мұғалім оқушыларға мақал-мәтелдермен байланысты жазбаша және ауызша тапсырмалар беру арқылы олардың шығармашылық қабілеттерін, ойларын жүйелі жеткізу дағдыларын қалыптастырады.

Мысал: «Тіл — адам жанының айнасы» деген мақалдың мағынасы бойынша шығармашылық жазу тапсырмасы беріледі. Оқушылар мақалдың мазмұнын түсініп, оны өмірде қалай қолдануға болатынын түсіндіреді.

5. **Рөлдік ойындар арқылы мақал-мәтелдермен жұмыс**

Рөлдік ойындар әдісін қолдану арқылы оқушыларды белгілі бір жағдайға байланысты мақал-мәтелдерді қолдануға баулу өте тиімді. Бұл әдіс оқушылардың коммуникативтік қабілетін арттырады, сөйлеу кезінде мақал-мәтелдерді дұрыс әрі әсерлі қолдануды үйретеді. Сонымен қатар, бұл әдіс сабаққа қызығушылық пен белсенділікті арттырады.

Мысал: Оқушыларға әртүрлі өмірлік жағдайларды сипаттап, сол жағдайға сай мақал-мәтелдерді қолдану тапсырмасы беріледі. Мысалы, «Қиын жағдайда не істеу керек?» тақырыбында рөлдік ойын ұйымдастырылып, оқушылар бұл сұраққа жауап ретінде мақал-мәтелдер келтіреді.

6. **Пікірталас арқылы мақал-мәтелдерді қолдану**

Пікірталас әдісі арқылы оқушылардың өз көзқарастарын білдіруі, шешім қабылдауы, ойларын дәлелдеу дағдылары дамиды. Мұнда мақал-мәтелдер оқушылардың сөйлеу барысында өз пікірлерін дәлелдеу үшін қолданылуы мүмкін. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық қабілеттерін шыңдайды.

Мысал: «Әрқашан істі соңына дейін жеткізу маңызды ма?» деген тақырып бойынша пікірталас ұйымдастырылып, оқушылар мақал-мәтелдер арқылы өз пікірлерін қорғауға, дәлелдеуге тырысады. Мақал-мәтелдер оқушылардың сөйлеуін нақты және ықпалды етеді.

Мақал-мәтелдердің сөйлеуді дамытудағы тиімділігі

Мақал-мәтелдерді қолдану оқушыларға тек тілдік дағдыларды меңгеруге ғана емес, сонымен қатар олардың жеке тұлғасын дамытуға да көмектеседі. Бұл әдіс оқушылардың:

- тіл байлығын,
- логикалық ойлау қабілетін,
- шығармашылық қабілеттерін,

- сөйлеу мәдениетін арттыруға ықпал етеді.

Мақал-мәтелдер арқылы оқушылар өмірде кездесетін түрлі жағдайларға жауап табуды, мәселелерді шешуді үйренеді. Олар тек тілдік құралдарды меңгеріп қана қоймай, сол құралдарды нақты өмірде қолдануға дағдыланады. Сонымен қатар, мақал-мәтелдер оқушыларға ұлттық мәдениетті танып-білуге, өз халқының рухани мұрасымен танысуға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қазақ тілі сабақтарында сөйлеуді дамыту үшін мақал-мәтелдерді қолдану — бұл оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдірудің тиімді әдісі. Мақал-мәтелдер оқушыларды сөз байлығын арттыруға, логикалық ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өз ойларын нақты әрі әсерлі жеткізуге үйретеді. Оқушылар мақал-мәтелдер арқылы қазақ тілінің бай қазынасын тереңірек меңгеріп, сөйлеу мәдениетін қалыптастырады. Мақал-мәтелдердің терең мәнін түсіну, оларды өмірде қолдану дағдыларын дамыту — бұл оқушының жеке тұлғалық қасиеттерін дамытудың маңызды бір бөлігі.

Ержанова Мөлдір Ержанқызы
География пәні мұғалімі
“М.Мақатаев атындағы №13 орта мектеп” МКМ
Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы

ГЕОЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ ГЕОЭКОНОМИКА НЕГІЗДЕР

Геоэкология және геоэкономика — бұл ғылым салаларының тоғысында орналасқан маңызды бағыттар. Геоэкология табиғи орта мен адамның өзара әрекеттесуін зерттейді, экологиялық проблемаларды шешудің жолдарын іздейді. Геоэкономика әлемдік экономикалық процестер мен олардың географиялық аспектілерін қарастырады. Бұл ғылымдар табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, экологиялық қауіпсіздік, тұрақты даму және ғаламдық экономикалық үрдістерді түсіну үшін маңызды. Осы мақалада геоэкология мен геоэкономиканың негізгі ұғымдары мен принциптері талқыланады, олардың қазіргі заманғы мәселелерге тигізетін әсері зерттеледі.

Кілт сөздер: геоэкология, геоэкономика, табиғи орта, экологиялық қауіпсіздік, тұрақты даму, ғаламдық экономика, табиғи ресурстар, экологиялық проблемалар, экономикалық үрдістер, географиялық аспектілер.

Мақсаты: Геоэкология және геоэкономика негіздерін зерттеу арқылы табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және қоршаған ортаны қорғау мәселелерін шешуге бағытталған жаңа тәсілдерді анықтау.

Міндеттері:

1. Геоэкология саласындағы негізгі ұғымдар мен түсініктерді талдау арқылы, қоршаған ортаның экологиялық жағдайына әсер ететін факторларды анықтау қажет.
2. Геоэкономика саласының теориялық негіздерін зерттеу арқылы, табиғи ресурстарды экономикалық тұрғыдан тиімді пайдалану жолдарын ұсыну қажет.
3. Қазақстандағы геоэкологиялық мәселелердің қазіргі жағдайын талдау арқылы, олардың шешу жолдарын ғылыми тұрғыдан негіздеу керек.
4. Қазіргі заманғы геоэкономикалық үрдістердің қоғамға әсерін зерттеу арқылы, олардың мүдделері мен қажеттіліктерін ескере отырып, практикалық ұсыныстар жасау қажет.

Қазіргі қоғамда геоэкология және геоэкономика салаларының маңызы күннен күнге артып келеді. Ғаламшарымыздың экологиялық жағдайы нашарлап, табиғи ресурстардың шектеулігі айқындалып отырған уақытта, осы салалардың зерттелуі өзекті мәселеге айналды. Геоэкология адамзаттың табиғатпен өзара әрекеттесуінің нәтижесінде пайда болатын экологиялық мәселелерді зерттейді. Бұл сала табиғи ресурстарды сақтап, экологиялық тепе-теңдікті қамтамасыз ету үшін маңызды. Геоэкономика болса, экономикалық жүйелердің географиялық факторлармен байланысын зерттейтін ғылым. Ол елдердің экономикалық дамуын қамтамасыз ететін ресурстарды тиімді пайдалану жолдарын қарастырады. Қазақстанның бай табиғи ресурстары, оның экономикалық өсуінің негізгі факторы болып табылады, бұл елдің геоэкономикалық әлеуетін арттырады. Аталған тақырыптың аудиториясы ғылыми-зерттеу орталықтары, экология және экономика саласындағы мамандар, сондай-ақ мемлекеттік органдар болып табылады. Геоэкология және геоэкономика салаларының практикалық маңыздылығы табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету арқылы қоғамның ұзақ мерзімді дамуын қамтамасыз етеді. Зерттеудің өзектілігі табиғи ресурстарды тиімді пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау мәселелерінің маңыздылығымен анықталады. Климаттың өзгеруі, табиғи апаттар және антропогендік факторлар осы мәселелердің шешімін іздеуді талап етеді. Геоэкология және геоэкономика негіздерін зерттеу арқылы, бұл мәселелерді шешуге бағытталған жаңа стратегиялар әзірлеуге болады.

Геоэкология және Геоэкономиканың өзектілігі. Геоэкология мен геоэкономика салалары қазіргі әлеуметтік-экономикалық және экологиялық мәселелерді зерттеуде ерекше маңызға ие. Әлемдік деңгейде табиғи ресурстардың шектеулігі мен экологиялық тепе-теңдіктің бұзылуы адамзаттың табиғатпен өзара әрекеттесуіне терең әсер етуде. Бұл салалар табиғи ресурстарды сақтап, экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін маңызды.

Геоэкологияның негізгі мәселелері. Геоэкология табиғи апаттар, климаттың өзгеруі, антропогендік факторлар сияқты мәселелерді терең зерттейді. Мысалы, Қазақстанда Арал теңізінің тартылуы аймақтың экологиялық жағдайына кері әсер етті. Бұл мәселені шешу үшін су ресурстарын тиімді пайдалану және экологиялық тепе-теңдікті қалпына келтіру жолдарын іздеу қажет.

Геоэкономиканың теориялық негіздері. Геоэкономика экономикалық жүйелердің географиялық факторлармен байланысын зерттейді. Қазақстанның бай табиғи ресурстары оның экономикалық өсуінің негізі болып табылады. Мысалы, мұнай, газ және минералды ресурстар елдің ішкі жалпы өнімінің елеулі бөлігін құрайды. Бұл ресурстарды тиімді пайдалану арқылы экономикалық дамуды қамтамасыз етуге болады.

Геоэкологиялық мәселелерді шешу. Қазақстандағы геоэкологиялық мәселелерді шешу үшін ғылыми негізделген стратегиялар әзірлеу қажет. Мысалы, Жайық өзенінің экожүйесін қалпына келтіру үшін суды үнемдеу және ластаушы заттардың мөлшерін азайту шаралары қолданылуда. Бұл табиғи ресурстарды сақтауға және экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз етуге бағытталған.

Геоэкономикалық үрдістердің қоғамға әсері. Қазіргі заманғы геоэкономикалық үрдістер қоғамның экономикалық және әлеуметтік дамуына үлкен әсер етеді. Мысалы, Қазақстанның “Жібек жолы” бастамасы арқылы халықаралық сауда қатынастарын күшейтуі

елдің экономикалық әлеуетін арттыруға септігін тигізеді. Бұл үрдістерді ескеріп, практикалық ұсыныстар жасау маңызды.

Мәселенің маңыздылығы. Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және қоршаған ортаны қорғау мәселелері қазіргі қоғамның ұзақ мерзімді дамуы үшін аса маңызды. Геоэкология және геоэкономика салалары бұл мәселелерді шешуге бағытталған жаңа әдістер мен стратегияларды ұсынады. Бұл бағыттағы зерттеулер мен тәжірибелер табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға және экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз етуге жаңа мүмкіндіктер ашады.

Геоэкология және Геоэкономика: Қоғамдық өзгерістердің негізі. Геоэкология мен геоэкономика салалары бүгінгі әлемнің күрделі әлеуметтік, экономикалық және экологиялық проблемаларын зерттеуде ерекше рөл атқарады. Табиғи ресурстардың шектеулігі және экологиялық тепе-теңдіктің бұзылуы адамзаттың табиғатпен байланысына айтарлықтай әсер етуде, бұл мәселелерді шешу үшін жаңа стратегиялар қажеттілігі туындауда. Геоэкология табиғи апаттар, климаттың өзгеруі, антропогендік факторлар сияқты мәселелерді зерттейді. Мысалы, Арал теңізінің тартылуы Қазақстан үшін экологиялық проблемаларды тудырды, бұл мәселені шешуде су ресурстарын тиімді пайдалану маңызды. Геоэкономика экономикалық жүйелердің географиямен байланысын зерттейді, Қазақстанның табиғи ресурстары оның экономикалық дамуының негізгі көзі болып табылады. Экономикалық әлеуетті арттыру үшін ресурстарды тиімді пайдалану қажет. Геоэкономикалық үрдістер халықаралық қатынастарды күшейтеді, мысалы, “Жібек жолы” бастамасы арқылы Қазақстанның экономикалық әлеуеті артуда. Бұл салалар қоғамның ұзақ мерзімді дамуы үшін аса маңызды. Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және экологиялық тұрақтылықты сақтау болашақ ұрпақ үшін қажет. Сондықтан, зерттеулер мен тәжірибелерді жалғастыру маңызды. Болашақта экологиялық білім беру мен қоғамның осы мәселелерге деген қатынасын өзгерту керек. Әрбір жеке тұлға мен ұйым табиғи ресурстарды үнемдеуге және қоршаған ортаны қорғауға белсенді атсалысуы тиіс. Геоэкология мен геоэкономика салаларының дамуы экологиялық және экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Бұл бағыттардағы ғылыми зерттеулер табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға және қоршаған ортаны қорғауға жаңа мүмкіндіктер ашады. Сондықтан, осы салаларға назар аудару және олардың дамуын қолдау қажет. Болашақ ұрпақ үшін экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету біздің ортақ міндетіміз.

Пайдаланылған дереккөздер мақала

1. Жандаев Қ.Е. Геоэкология негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 250 б.
2. Әмірбекова Л.Р. Геоэкономика және оның қазіргі мәселелері. – Астана: Экономика, 2020. – 275 б.
3. Смағұлов Т.А. Қоршаған орта және тұрақты даму // Экология журналы. – 2019. – №3. – 15-19 б.
4. Нұртаев Б.Б. Қазақстанның географиялық ерекшеліктері. – Шымкент: Оңтүстік, 2018. – 300 б.
5. Омарова Ж.С. Геоэкономикалық зерттеулердің маңызы // Қазіргі экономикалық зерттеулер. – 2021. – №4. – 42-47 б.
6. Мұхамедов А.М. Экологиялық мәселелер және олардың шешу жолдары [Электронды ресурс]. – Қолжетімді: http://www.eco.kz – Қаралған күні: 01.10.2023.
7. Сағындықов Р.Қ. Геоэкология және климаттық өзгерістер. – Қарағанды: Болашақ, 2019. – 310 б.

Иманова Галия Айтуган кызы
Тарих пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУДІҢ ТИІМДІЛІГІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстанда білім саласы әрдайым қоғамның дамуына, халықтың өмір сүру деңгейін жоғарылатуына және болашақ ұрпақтың білімі мен білігін арттыруға бағытталған өзгерістер мен жаңартуларды бастан кешіруде. Соңғы жылдары жүргізіліп жатқан жаңартылған білім беру жүйесі – егемен елдің орта және жоғары білім саласында қалыптасқан жаңа парадигмасы. Бұл мақалада жаңартылған білім берудің негізгі ерекшеліктері, оның тиімділігі және қоғам мен білім беру жүйесіне әсері жайында айтылады.

Жаңартылған білім берудің негізгі мақсаты — оқушылардың шығармашылық, сыни ойлау және өмірлік дағдыларын дамыту, білімді терең меңгеруге және оны өмірлік қажеттіліктерге қолдана алу қабілетін жетілдіру, сондай-ақ педагогтардың кәсіби шеберлігін арттыру. Бұл көзқарас ҚР Білім және Ғылым министрлігінің жаңа стратегиялық бағытының негізін құрайды және әлемдік білім беру тәжірибесімен ұштастырылған.

Жаңартылған білім берудің ерекшеліктері

1. Мазмұнды жаңарту: Жаңа талаптарға сәйкес, оқу бағдарламалары мазмұны нақты өмірлік қажеттіліктерге сай құрастырылған. Мұнда пәндік білімдермен қатар, практикалық дағдылар мен құзыреттерді дамытуға ерекше мән беріледі. Мысалы, математикалық білімдер тек формулалар мен есептерді шығару ғана емес, оны нақты өмір жағдайларында қолдану қабілетін қалыптастыру көзделеді.

2. Оқу процесін ізгілікті, интерактивті ету: Жаңартылған білім беруде диалогтық әдістемелер, жобалық жұмыстар, топтық тапсырмалар кеңінен пайдаланылады. Бұл әдістемелер оқушылардың өзара қарым-қатынасын, пікірлесу, ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді.

3. Жеке тұлғаның даму бағыты: Әр оқушының нақты қажеттіліктері мен қызығушылықтарына сәйкес жеке оқу жоспарлары құру анықталды. Бұл тәсіл оқушылардың білім сапасының артуына әсер етеді, себебі әркім өзіне ыңғайлы әрі қызықты оқу мазмұнын таңдай алады.

4. Бағалау жүйесінің өзгеруі: Жаңартылған білім жүйесінде бағалау тек тестілер мен бақылау жұмыстарымен шектелмей, оқушылардың жеке дамуында, сыни ойлауы мен жобаларға қатысуында да бағаланады. Бұл оқушылардың өзін-өзі бағалау мен ынтасын арттырады.

5. Педагогтердің кәсіби дамуы: Мұғалімдер жаңартылған білім беру мазмұнын меңгеру үшін арнайы курстардан өтеді. Олардың кәсіби құзыреттілігін арттыру жаңа әдіс-тәсілдерді енгізу мен қолдануда маңызды рөл атқарады.

Жаңартылған білім берудің тиімділігі

Жаңартылған білім берудің негізгі артықшылықтары мен тиімділіктері бірнеше аспектіден тұрады:

1. Шығармашылық пен сын динамикалық ойлау дамиды. Оқушылар нақты өмір жағдайларында кездесетін мәселелерді шешу, жобалар жүргізу арқылы өз бетінше ойлау және шешім қабылдайды.

2. Ұзақ мерзімді білім сапасы артады. Мазмұнның жаңартылуы білімнің терең игерілуіне көмектеседі, оқушыларды оқуға қызықтырып, білім деңгейін көтереді.

3. Жеке тұлғаның дамуы. Оқушылардың қызығушылықтары мен қабілеттеріне қарай құзыреттерді қалыптастыру арқылы олардың жеке әрі кәсіби дамуы қамтамасыз етіледі.

4. Білім беру процесінің тиімділігі артады. Әр түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалану, жобалық және зерттеу жұмыстарын жүргізу оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқудың нәтижелілігін жақсартады.

5. Ұлттық бәсекеге қабілетті мамандар даярлау. Жаңартылған білім беру арқылы еліміздің болашағына лайықты білікті, жан-жақты дамыған мамандардың қалыптасуы қамтамасыз етіледі.

6. Тиімді бағалау жүйесі. Оқушылардың даму деңгейін нақты, жан-жақты бағалай алу арқылы олардың кемшіліктерін анықтап, тиісті шаралар қолдануға мүмкіндік береді. Жаңартылған білім берудің қоғам мен мемлекет үшін маңызы

Жаңартылған білім беру жүйесі мемлекеттің стратегиялық міндеттерімен тығыз байланысты. Ол – ұлттық экономиканың дамуына, инновациялық тұрғыда өркендеуіне, бәсекеге қабілетті ұлттық кадрлерді даярлауға ұмтылады. Сонымен қатар, бұл жүйе қоғамдағы теңсіздікті жоюға, барлық ұлт өкілдеріне тең мүмкіндік беруге бағытталған.

Білім беру сапасын арттыру үшін мәртебесі жоғары мамандарды даярлау, оқыту әдістемелерін жаңарту, заманауи технологияларды пайдалану маңызды. Сонымен бірге, қоғамда білімді, жаңашыл, өз кәсібінде жан-жақты дамыған азаматтарды қалыптастыруға өте үлкен мән беріледі.

Сонымен қатар, жаңартылған білім жүйесі Қазақстанның халықаралық аренада бәсекеге түсетін мемлекет ретінде позициясын нығайтуға ықпал етеді. Бұл жүйе білім жиынтығы мен дағдылану деңгейі жоғары, әлемдік стандарттарға сай мамандарды қалыптастыру арқылы жүзеге асады.

Қорытынды

Жаңартылған білім берудің негізгі мақсаты – Қазақстанның болашағы үшін жоғары білікті, жан-жақты дамыған, шығармашылық қабілеті мол мамандарды даярлау болып табылады. Бұл жүйе оқушылардың жеке тұлға ретінде дамуына, бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, қоғамымыздың динамикалық өзгерістеріне бейімделуіне зор мүмкіндік туғызады. Оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері мен мазмұны оқушыларды өмірдің әртүрлі салаларында табысты болуға даярлайды және еліміздің болашағын айқындайды.

Түйіндей келе, жаңартылған білім берудің тиімділігі оның мазмұндық жаңартылуы, оқыту әдістемелерін жетілдіруі, педагогтердің кәсіби дамуымен тығыз байланысты. Бұл жүйе еліміздің қоғамдық және экономикалық өркендеуінің негізі болып табылады әрі болашақта оның одан әрі жетілдіріле түсетіні анық. Осылайша, жаңартылған білім беру қазақстандық қоғамның өркендеуінің іргетасы ретінде маңызды роль атқарады.

Жамгырбаева Айгерим Ериковна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ

Қазіргі заманда білім беру жүйесі қарқынды дамып, оқыту үдерісі заман талабына сай жаңартылып келеді. Әсіресе, ақпараттық қоғамның дамуы мен білім алушылардың қажеттіліктерінің өзгеруі мұғалімдердің оқыту әдістерін жетілдіруін, білім беру мазмұнына жаңа технологияларды енгізуін талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда, **жаңа инновациялық технологияларды** қолдану — **қазақ тілі пәнін** оқытуда да өзекті, әрі тиімді жолдардың бірі.

Инновациялық технология дегеніміз не?

Инновациялық технология — оқыту үдерісін жетілдіруге, білім сапасын арттыруға, оқушылардың белсенділігін, шығармашылығын дамытуға бағытталған жаңа әдіс-тәсілдер мен құралдардың жиынтығы. Бұл технологиялар білім беруді жаңаша ұйымдастыруға, оқушының дербестігін нығайтуға, ойлау қабілетін, тілдік құзыреттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Мысалы, мұғалімдер интерактивті тақта, мультимедиялық бағдарламалар, онлайн платформалар (Kahoot, Quizizz, Google Classroom, BilimLand, Kundelik.kz т.б.), электронды оқулықтар мен сандық ресурстарды пайдалану арқылы сабақтың тиімділігін арттыра алады.

Қазақ тілі пәніне инновациялық технологияның қажеттілігі

Қазақ тілі пәні — тек грамматиканы үйретумен шектелмейтін, оқушының **коммуникативтік, тілдік, мәдени, танымдық** қабілеттерін дамытуға бағытталған маңызды пән. Бұл пәнді оқытуда инновациялық технологияларды қолданудың қажеттілігін бірнеше негізгі бағыт бойынша көрсетуге болады:

1. Тілдік құзыреттілікті дамыту

Инновациялық технологиялар оқушылардың:

- сөйлеу мәдениетін,
- дұрыс жазу және сауатты сөйлеу дағдыларын,
- мәтінді талдау және түсіну қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Мысал:

Интерактивті тапсырмалар арқылы оқушы мәтінге байланысты сұрақтарға жауап беріп, жаңа сөздерді қолдана отырып, сөйлем құрап, ойын еркін жеткізуді үйренеді.

2. Жеке және саралап оқыту мүмкіндігі

Әр оқушының білім деңгейі әртүрлі. Инновациялық технологиялар арқылы мұғалім әр оқушыға бейімделген тапсырмалар бере алады.

Мысал:

- Бір оқушы онлайн тапсырмада грамматикалық жаттығу орындайды,
- екінші оқушы бейнежазбаны тыңдап, мазмұнын жазады,

• үшіншісі эссе жазып, оны платформада жүктейді.

3. Қызығушылықты арттыру

Қазақ тілі кейде оқушыларға "қиын", "қызықсыз" пән ретінде көрінуі мүмкін. Алайда, жаңа технологиялар сабақта ойын элементтерін қосуға, визуалды және дыбыстық материалдарды қолдануға мүмкіндік беріп, пәнге деген **қызығушылықты арттырады**.

Мысал:

• Kahoot немесе Wordwall платформаларында интерактивті ойындар жасау арқылы оқушылар грамматиканы оңай меңгереді;

• Әдеби кейіпкерлерге байланысты онлайн-викториналар, QR-кодпен тапсырмалар, бейнероликтер арқылы оқыту оқушыларды белсенді қатысуға итермелейді.

4. Сөйлеу дағдысын дамыту

Инновациялық технологиялар арқылы оқушыларға **бейнежазба жасау, подкаст жазу, дауыс жазу арқылы сөйлеу** дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік туады. Бұл, әсіресе, тілдік орта жетіспейтін жағдайларда өте пайдалы.

Мысал:

Оқушылар өз ойларын бейнежазба арқылы айтып, мұғалім мен сыныптастарынан кері байланыс алады.

5. Уақытты үнемдеу және тиімді бағалау

Инновациялық технологиялардың көмегімен мұғалім тексеру, бағалау, кері байланыс беру жұмыстарын тиімді жүргізе алады.

Мысал:

• Google Forms немесе Quizizz арқылы автоматты бағалау жүйесі;

• Opiq немесе BilimLand платформаларындағы дайын тапсырмаларды қолдану;

• Жобалық жұмыстарды онлайн ұсыну және топпен бірлесіп жұмыс жасау.

6. Шығармашылық қабілетті дамыту

Мультимедиа, презентациялар жасау, бейнеролик түсіру, постер жасау сияқты тапсырмалар арқылы оқушылардың **шығармашылық қабілеті** артады. Бұл өз кезегінде оқушының тілдік қорын кеңейтеді, ойлау қабілетін дамытады.

7. Қашықтықтан және аралас оқыту жағдайында тиімділік

Пандемиядан кейін білім беру саласында **қашықтықтан және аралас оқыту** тәсілдері кеңінен қолданыла бастады. Мұндай форматта қазақ тілі пәнін тек жаңа технологиялар арқылы ғана тиімді оқыту мүмкін болады.

Қорытынды

Қазақ тілі пәнін заманауи талаптарға сай оқыту үшін жаңа **инновациялық технологияларды** қолдану — қажеттілік қана емес, міндетке айналып отыр. Бұл технологиялар:

• оқушының білімге деген қызығушылығын оятып,

• тілді терең меңгеруге мүмкіндік беріп,

• білім сапасын арттырып,

• мұғалім жұмысының тиімділігін еселейді.

Сондықтан қазіргі қазақ тілі мұғалімі — тек білім беруші емес, сонымен бірге **заманға сай технологияны меңгерген жаңашыл тұлға** болуы керек. Инновациялық технологияларды орынды, жүйелі, мақсатқа сай қолдану — оқыту сапасының кепілі.

Шәри Нағима Ерғалиқызы
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

«ОРЫС СЫНЫПТАРЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ»

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында көптілді білім беру саясаты жүзеге асырылып жатыр. Бұл үрдісте **қазақ тілі – мемлекеттік тіл** ретінде ерекше орын алады. Ел тұрғындарының, соның ішінде орыс тілді мектеп оқушыларының қазақ тілін меңгеруі – мемлекеттің тілдік тұтастығын қалыптастырудың негізі. Осы тұрғыдан алғанда, **орыс сыныптарында қазақ тілін оқыту әдістемесі** – маңызды әрі күрделі міндеттердің бірі.

◆ **Орыс сыныптарында қазақ тілін оқытудың ерекшелігі**

Орыс тілді аудиторияға қазақ тілін үйретудің өзіндік ерекшеліктері бар. Бұл оқушылар үшін қазақ тілі – **екінші тіл**, яғни олар тілді күнделікті өмірде белсенді пайдаланбауы мүмкін. Сондықтан мұндай жағдайда **коммуникативтік бағыттағы**, **жаңартылған білім мазмұнына негізделген әдістеме** қажет.

Негізгі ерекшеліктер:

- Қазақ тілі — екінші/үшінші тіл ретінде үйретіледі;
- Ана тілі – орыс тілі болғандықтан, тілдік интерференция кездеседі;
- Қазақ тілінде тілдік орта жетіспейді;
- Сөйлеу дағдысынан гөрі грамматикалық жаттығулар басым болуы мүмкін;
- Оқушылардың тілге деген мотивациясы әртүрлі.

◆ **Оқыту мақсаты.** Орыс сыныптарында қазақ тілін оқытудың басты мақсаты — оқушылардың:

- **тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым** дағдыларын дамыту;
- күнделікті өмірде қазақ тілін **коммуникативтік деңгейде** қолдануына мүмкіндік жасау;
- қазақ тілін **түсініп, еркін сөйлеп**, дұрыс жазу дағдыларын қалыптастыру;
- қазақ мәдениетін, ұлттық құндылықтарды тілді үйрету арқылы таныту.

◆ **Әдістемелік қағидаттар.** Орыс сыныптарында қазақ тілін оқытқанда мынадай әдістемелік қағидаттарға сүйену маңызды:

1. **Коммуникативтік бағыттылық**

– Тілді қарым-қатынас құралы ретінде меңгерту.
– Диалог, монолог, рөлдік ойындар арқылы сөйлеу дағдысын дамыту.

2. **Тілді жүйелі түрде меңгерту**

– Грамматикалық тақырыптарды жүйелі, қарапайымнан күрделіге қарай үйрету.

3. **Көрнекілік және визуализация**

– Сабақта суреттер, кестелер, инфографика, бейнежазбаларды пайдалану.

4. **Сатылай оқыту әдісі**

– Тілді қарапайым деңгейден (A1-A2) бастап, орташа (B1), одан кейін күрделі деңгейге (B2-C1) көшу.

5. **Мотивациялық қолдау**

– Оқушылардың қазақ тіліне қызығушылығын арттыратын тапсырмалар беру, жетістікке жетелеу.

◆ **Тиімді әдіс-тәсілдер.** Орыс сыныптарында қазақ тілін оқыту барысында мына әдіс-тәсілдер тиімді болып саналады:

Әдіс	Қысқаша сипаттамасы
Коммуникативтік әдіс	Тілді күнделікті қарым-қатынас арқылы үйрету. Диалог, жағдаяттар құру, сұрақ-жауап.
Жобалық әдіс	Оқушылар шағын жобалар жасап, өз ойын қазақша жеткізеді (мысалы, «Менің отбасым», «Менің мектебім»).
Рөлдік ойындар	«Дүкенде», «Дәрігерде», «Қонақта» секілді өмірлік жағдаяттарды сахналау.
Сатылай кешенді талдау	Сөз, сөз тіркесі, сөйлем құрылымдарын кезең-кезеңмен талдау.
Интерактивті әдістер	Kahoot, Quizizz, Padlet сияқты онлайн платформаларда жаттығу орындау.
Тілдік портфолио	Оқушының жеке тілдік жетістіктерін бақылауға мүмкіндік береді.

◆ **Инновациялық технологиялардың рөлі.** Орыс сыныптарында қазақ тілін меңгертуде **ақпараттық-коммуникациялық технологиялар** зор көмек береді:

- **BilimLand, Opiq, iTest, Kundelik** платформаларын қолдану;
- Онлайн сөздіктер, аудио-видео материалдар, интерактивті тапсырмалар;
- Телеграм-боттар немесе Quizlet арқылы жаңа сөздерді жаттау.

◆ **Деңгейлік оқыту (CEFR жүйесі негізінде)**

Қазақ тілін деңгейлеп оқыту оқушының қабілетіне сай білім беруге көмектеседі.

A1–A2 — бастапқы деңгей (сәлемдесу, танысу, қарапайым сөйлеу)

B1–B2 — орта деңгей (күнделікті тақырыпта еркін сөйлеу, өз пікірін айту)

C1–C2 — терең деңгей (ғылыми, кәсіби тақырыптарда пікір айту, жазу)

◆ **Мысалды тапсырмалар**

1. **Диалог құру:**

– Дүкенде, мектепте, қонақта.

– Оқушы екінші рөлде қазақ тілін қолдануға машықтанады.

2. **Сөйлем құрастыру (сөздермен):**

– Мектеп, оқушы, кітап, сабақ, мұғалім...

– Сөздерді тіркестіріп сөйлем жасау арқылы ойлау мен сөйлеу қабілеті дамиды.

3. **"Ой толғау" немесе шағын эссе:**

4. – "Менің достарым", "Менің сүйікті ісім" тақырыптарына жазу.

◆ **Бағалау түрлері.** Қазақ тілін оқытуда **қалыптастырушы бағалау**, **жиынтық бағалау**, **өзін-өзі бағалау**, **жұптық және топтық бағалау** түрлері қолданылады.

Кері байланыс – оқушының тіл үйренудегі әлсіз және мықты жақтарын көрсетіп, алға жетелейді.

◆ **Қорытынды**

Орыс сыныптарында қазақ тілін оқыту – мемлекеттік маңызы бар міндет. Бұл бағытта мұғалім:

- әдістемелік жағынан жан-жақты дайын болуы;
- инновациялық технологияларды шебер қолдана білуі;
- оқушының тілге деген қызығушылығын арттыра алуы тиіс.

Қазақ тілін оқыту әдістемесін дұрыс ұйымдастыру арқылы біз орыс тілді оқушыларды қазақша **еркін сөйлейтін**, **сауатты жаза алатын**, **мәдениетті тұлға** ретінде тәрбиелей аламыз. Тек тіл үйретіп қоймай, оларды ұлттық құндылықтарға жақындату да — осы әдістеменің маңызды мақсаты.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Журнал 2023 жылдың ақпан айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда бір рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2022 жылғы 20 қаңтардағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі
№ KZ61VPY00045006 берілген.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 28.08.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал издается с февраля 2023 года.
Периодичность выпуска — один раз в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ61VPY00045006 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 20 января 2022 года.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 28.08.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.

KEMEŃGER
USTAZ.KZ

Республикалық ғылыми–әдістемелік журналы

Л.Н.Толстой
Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Ахмет Байтұрсынов
Қазақтың тағдыры, келешекте ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі. Мектебімізді таза, берік һәм өз жанымызға /қазақ жанына/ үйлесетін негізде құра білсек, келешегіміз үшін тайынбай-ақ серттесуге болады.

Мағжан Жұмабаев
Ұстаз болу – өз уақытын аямау, өзгенің бақытын аялау.

Ж.Ж.Руссо
Ұстаз – ұлы есім

М.Әуезов
Мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады.

Ы.Алтынсарин
Жай мұғалім хабарлайды,
Жақсы мұғалім түсіндіреді,
Керемет мұғалім көрсетеді.
Ұлы мұғалім шабыттандырады.

Абай
Мұғалімге сөз өз ойын сапырылыстырып айту үшін берілмейді,басқаның ойына қозғау салу үшін беріледі.